NEMOKAMAS PRIEDAS PRIE „DRAUGIJOS“ 53 №

T. I. ATEITIS N 4.

NEVERK AKMENĖLI!

— Ko verki, brolau, akmenėli?
Prie kelio — išminto seniai
Ko gludi, ko liudi, ko tyli?
Prabilk, juk tu daug ką matei...
Sakyk, ar keleiviai sutrankė?
Ar saulė neduoda šviesos?
Ar gįslose kraujas atšalo?
Ar gaila sidabro rasos!
Jau paputė drėgnas vėjelis
Ir greitai pakils debesys:
Ims trenkti, žaibuoti perkunai
Plaus ašaras tavo akys'.
Ko liudi, ant tavo galvelės
Daugybė žiedų pražydės,
Paukščiukas sukraus sau lizdelį
Ir linksmai, maloniai čiulbės.
Čia bitės rinks saldų medutį
Raselę nupurtins sparnais
Gulėsi papuoštas — bus linksma
Džiaugsiesi gamtos reginiais.
Raudoną saulutę matysi —
Kaip beria dailiausias varsas;
Gražiausias mergaites išvysi
Ziedais sau dabinant kasas.
— Gamta mane vieną prakeikė,
Nuo amžių paskyrė kentėt.
Man niekas neduoda ramumo,
Aš moku tik ašaras liet.
Aš nieko netrokštu nuo Dievo
Tik vieno norėčiau prašyt—
Įmuryt į augštą bažnyčią,
Kad Dieviško žodžio klausyt...

Jonas Ilguinas.

VAIKO SVAJONĖ.

Mintįs slėgia mano širdį,
Neria galvą sopuliuos',
Bet skausmų tų nieks negirdi!
Kas mane bepaliuosuos?!.
Mano galvą žemėn sveria
Ateitis nežinoma,
Ji į skausmą mane neria,
Ja ir dušia slegiama.
Nežinau, mat, kur aš busiu,
Už metelių, už kitų...
Ar čia pat namie pražusiu
Nuo nelaimių paprastų.
Ar gal mylimas tėvelis
Leis į mokslą kur kitur?
Bučiau linksmas, kaip paukštelis,
Išvažiuodamas svetur.
Kiek tuomet aš sužinočiau
Man nežinomų daiktų!
Ir kitiems papasakočiau
Daug žinių nepaprastų.
Bet, Dievuliau, reikt' važiuoti
Man iš krašto Lietuvos,
Reikt' iš skausmo ašaroti!..
Ne, nebus to niekados!
Kaip reiktu man atsiskirti
Nuo tėvelių mylimų
Ak, Dievuliau, kiek patirti
Gaučiau ašarų, skausmų!
Taip aš myliu tą namelį,
Tuos žaliuosius laukelius,
Ten tarp krumų tą upelį,
Visus mano takelius.
Na, o jei priseit' važiuoti,
Kas tuomet reiktu daryt?!..
Et geriau daugiau žinoti,
Negu mokslo nematyt.
Nors ir reiktu atsiskirti
Ir keliauti kur kitur,
Ir vargų baisių pritirti,
Vis nežusiu ir svetur!
Melsiu Dievo padėjimo,
Siųsiu maldas visados

Nebijosiu nuliudimo,
O vargų tai — niekados!
O kai mokslą jau pabaigsiu,
Tai darbuosiuosi tiktai,
Draugijas geras įsteigsiu,
Šviesiu lietuvius karštai.
Daug darysiu dėl tėvynės,
Dėl meiliosios Lietuvos:
Negailėsiu net krutinės,
Nei sunkių vargų naštos.
Tik, Dievuli, tos svajonės
Teįvyksta kaikuomet,
Melsiu Tavo aš malonės,
Siųsiu maldas visuomet.
Duok kantrybę, duok sveikatą,
Duok iš kelio nepaklyst,
Kad sulaukęs gero meto
Gaučiau vaisių jau išvyst.

K. Žitkevičius.

TINGINĖLIS.

Saulutė pabudus linksmai sužibėjo
Rytai iš nakties jau prašvito seniai
Paukštelių dainelė miške praskambėjo...
O tu, tinginėli, sakyk, ką manai?!
Štai girioj gegužė pabudus kukuoja,
Graudi jos dainelė skrajoja liudnai,
Jai aidas pritardams po orą siubuoja...
O tu, tinginėli, sakyk, ką manai?!
Tėvelis akėjęs iš lauko parėjo,
Su juo pusryčiautų draug eina sunai,
Prie darbo dainelės linksmai jiems skambėjo...
O tu, tinginėli, sakyk, ką manai?!
Ant lauko žolelės tik žydi, žaliuoja,
Jau pakreipė galvas pribrendę linai,
Jau raudamos bobos į kruvą dėlioja,
O tu, tinginėli, sakyk, ką manai?!
Bagočiai ir ponai saldžiai pusryčiavo
Jiems vyno visokio vien nešė tarnai,
Dabar be skatiko, dvarus pralėbavo...
O tu, tinginėli, sakyk, ką manai...

Nelaimių prispausti žmoneliai vaitoja,
Paskendę į vargą beveik amžinai,
Bet kruta kiek gali, bet eina, kovoja...
O tu, tinginėli, sakyk, ką manai?..

K. Žitkevičius.

GEGUŽĖ.

Augštybių galiunas užmerkė akis,
Ir migdantį sparną jau skleidžia naktis.
Padanges išpynė sidabro žiedai.
Mėnulis-dievaitis pražydo gelsvai.
Miškelyj žaliuojančių medžių šakos,
Jau ilsta gegutės-našlaitės rauda;
Nakties-gi garsingų artistų kuopos
Suskamba puikiausių akordų gaida.
Netoli miškelio tek' upė srauni;
Jos veidą vainikai va puošia žaliai.
Už upės kalnelyj — trįs uosiai jauni,
Vėjelio užgauti jie šnekas tyliai...
Štai girdis slaptingi malonųs balsai.
„Kyrie“ skamba — „Melskis už mus“...
Tai angelų giesmės — ne, žemės garsai.
Nutilsta... Vėl gaudžia ten balsas graudus.
Kas gied? Gi po kryžium vargdienių burys
Vargdienių globėjai aukoja giesmes;
Šendien, mat, pirmasis skaistus spindulys
Gegužės grožybių atvėrė versmes.

P. M-jas.

AVILYS.

Pavasaris tik-ką pas mus atsilankė. Medžiai buvo dar be savo žaliojo apdaro ir tamsios, nuliudę šakelės žiurėjo į žydrąjį dangų. Tiktai iš geltonais supuvusiais lapais ir pasenėjusiomis žolėmis apdengtos žemelės šen ir ten kišo savo žaliasias galvutes jauni diegai. Saulelė visame savo gražume berte bėrė auksinius spindulius į visas puses.

Ant kalnelio, sodno kertėje stovėjo avilys. Tai buvo paprastas medžio stuobris, pasenęs, pajuodavęs ir apaugęs žaliomis ir pilkomis sąmanomis. Kiek jis čia metų stovi — nežinia, tiktai iš jo paviršutinės išvaizdos galima spręsti, kad jau nesykį sniegas ir lytus mirkė, kad nesykį karšti saulės spinduliai kepino ir baltosios žiemos šalčiai spirgino jį — o jis vis stovi, kaip stovėjęs, tiktai pasenęs, sulinkęs... Dabar ir jis, pavasariui atėjus, nudžiugo, nes išrodo naujesnis ir gražesnis. O šilti saulutės spinduliai įsiskverbė net į patį vidų ir prikėlė iš letargiško miego to pasenėjusio rumo gyventojus. Iš pradžios kelios tiktai bitelės išsirioglino ir, lyg nedrąsios, lyg nudžiugusios o sykiu ir abejojančios, pasidairė į visas puses, o paskui, ištiesusios savo plonus sparnelius, kaip ir mėgindamos, ar moka dar lakioti, zimbdamos pasikėlė ir nulėkė. Jųjų pasirodė dar daugiaus ir nuo tos valandos prasidėjo pilnas jautrumo ir linksmumo gyvenimas tame sename avilyje: bitelės pulkais skrydo į avilį ir iš jo, kitos gi, nutupę ant sienų ir ant stogelio, kaip ir bandė, ar avilys įstengs jas pridengti nuo netikėtų oro permainų. Avilys gi, šypsodamas, leido save apžiurinėti ir, nors senas ir apžėlęs, nelyginant sakė į biteles: „Nebijokite! aš nors senas — apdengsiu jumis nuo lytaus ir vėjo, aš nors senas — stoviu vis dar tvirtai ir duosiu jums gerą pastogę! Darbuokitės, ieškokite sau peno ir ruoškite ateitį, o aš, kaip žilgalvis, prityręs senis, apginsiu ir priglausiu jus“. O jos, suprasdamos tą meilingą šneką, suzimbia, tartum prasijuokia, ir nulekia sau maisto ieškotųs...

* * *

Koksai paveikslas musų gyvenimo!..

Juk ir mums ir musų tautai atėjo pavasario dienelės. Mes, kaip bitelės, pabudome iš miego ir pradedame krutėti. O tėvynė, kaip tas avilys, taip prabilo į mus: „Vaikeliai, nebijokite ir sparčiaus prie darbo, nes ir jums, lyg pavasario saulutė, sužibėjo Dievo malonė. Nebijokite: aš, nors sena ir sulinkus, visgi įstengsiu jus priglausti. Nors aš pergyvenau daug, daug amžių, nors daug nelaimių paliko žymę ant mano veido, nors tukstančiai sriaunų kraujo upelių perbėgo per mano kuną, nors ant manęs neatrasite beveik neivienos vietos, kuri nebutu sužeista, —

visgi dar aš savo senatve jauna, savo skausmais, nuovargiais ir kryžiais galinga, savo žaizdomis sveika. Imkite iš manęs pavyzdį, darbuokitės ir kariaukite už teisybę, stengkitės prie darbo ir grožio, o nelaimėse aš jus priglausiu ir nuraminsiu. Tverkite sau skaisčią ir galingą ateitį, „eikite jon, kol jums jiegų nestinga“, žengkite „su auštančia vilties žvaigžde“, o gerasis Dievulis neapleis jusų ir laikys savo globoje“.

Ir ištikro, tas musų tėvynės geidimas nepasiliko be atbalsio. Iš pradžios mažas burelis griebėsi darbo; ilgainiui darbininkų atsirado vis daugiau ir daugiau, ir dabar, ačiu Visagaliui, jau plati veikiančiųjų banga apvilgė tėvynės žemelę.

Taigi ir mes „ateitininkai“ nesnauskime ir netik skubinkimės prie darbo, bet savo pavyzdžiu raginkime ir kitus, kad ir iš musų brangioji tėvynė susilauktu paguodos!

B. Kasaitis.

Kazienė.

Kazienė, kaimietė-ukininkė viena iš tokių, kurias žmonės vadina „pasiutusiomis bobomis“. Jos tėvai, Makajorai, irgi buvo garsųs apilinkėje. Kaimynai visą Makajorų šeimyną, dėlei maž-ne tokių pat ypatybių, kaip ir Kazienės, vadindavo „Šepečiais, Žvirbliais, Čirkšliais, Šetoniukais“.

Pažinusieji Kazienę nuo mažens, pasakojo, jog ji buvusi atkakli jau tada, kuomet buvo vos bepradedanti žmogų pažinti. Pasakoja, jog jau tuomet, be motinos, nieko prie savęs neprisileisdavusi. Motina-gi pataikaudavo savajam „angelukui“, visus grumodama, kad „Elžbietutės neskriaustu“. Užtai ir „angelukas“ motiną ypatingai „mylėjo“: nei užvilkt, nei nuvilkt, net nosies nušluostyt, be motinos niekam nesiduodavusi, o jei kas, nukreipęs jos akį į kokį dalyką, ir nušluostydavęs liulį, tai ši, atsiminusi, jog nušluostė ne „mama“, taip apsišnarpšdavusi, jog net baugu budavę ją bekibinti. Arba dar nešvaresniuose atsitikimuose, jei kas, nėsant motinai, ar tai namie, ar tuo tarpu troboj, mėgindavęs jai patarnaut, tai taip, kojom trypdama rėkdavusi: „Tau nevalia, tegu mama“, jog net

veidas persimainydavęs. Jei kas nors jai nėtinkančiai išsitardavęs, tai paprastas jos ginklas budavęs — kąsti sau rankon ir, iš pašėlimo drebant, rėkti „i-i-i-i!“ Paliovus rėkti ir sau rankon kandžioti, ramiai, lyg nejausdama nei skausmo, su pasigerėjimu ištardavusi: „Va, tau!“ t. y. ji kandus ne sau, bet „tau“. Kairė rankutė visuomet budavusi mėlyna nuo kandimo.

Augdama ir paaugusi, draugių neturėdavusi, nes jos šalindavosi. Užaugusi irgi piaudavosi su visomis to kaimo merginomis, ant kurių mėgdavo visokius „liežuvius supinti“ ir net ir garbę ir dorą jų įžeisdavo, patvirtindama savo prasimanymus net „tam tikrais priparodymais“.

Elžė buvo nepaprastai sumani, mokanti greitai susizgribti, puikiausiai mokėdavo sekti kiekvieno žmogaus eigastį, balsą, šneką, akcentaciją ir kitas žmonių ypatybes.

„Tai velnio jota merga“, — kalbėdavę kaimynai. „Ar jau nebesusimils Dievas, ar neatsiųs jai nors kokio pakaruoklio“ — kalbėdavo to kaimo jaunimas. Bet taip tik tarp savęs kalbėdavęsi. Klausiant kam nors iš kito kaimo apie Elžę, atsakydavę: „Gi... mergaitė, kaip ir mergaitė... greita, linksma“...

Ačiu tokiam kaimynų gerumui ir savo „gyvatės liežuvėliui“, pas Elžę gan dažnai atsilankydavęs kitų kaimų jaunimas, ypač subatvakariais ir šventadieniais. Klausiama, kodėl to kaimo jaunimas neateina, Elžė atsakydavusi patarlėmis, ar šiaip jau gudriais išsitarimais. Ji irgi lankydavosi kituose kaimuose, ypač kuomet budavę vakaruškos.

Sulaukusi 25 metų amžiaus, Elžė ištekėjo už našlio, su trejetu vaikų, bet vyro pilnažemio ir kaipo žmogaus nei šio, nei to. Jo vardas buvo Kazys, o pavardė — baigėsi galune „*nas*“. Pasijutusi esanti namų šeimininkė, prie ko visai nebuvo pripratusi, Elžė, dabar jau Kazienė, ėmė visur tvarkos žiurėti, „mažinti išlaidas“. Taip, pirmiaus Kazys samdydavo dvi mergaiti, Kazienė liepė vieną išvaryti, mat ji pati viską dirbsianti; be to nereiks algos mokėti ir mažiaus bus „ėdunų“. Pirmiaus šeimyna valgydavo ir pusiaurytį, dabar tai panaikinta. Našlaičiams Kazio vaikams, kaip prie motinos, taip ir jai mirus, buvo duodama valgyti geriaus, dabar-gi ir jiems (vyriausias 7 m.) tas pat valgis paskirta, ką ir šeimynai. Šeimynai pirmiaus visomis „valgomomis“ dienomis buvo duodama mėsos, dabar-gi — tik nedėldieniais.

Atsimindama, jog ji yra namų šeimininkė, dar sniegui tebetirpstant, pamačius kaimynų vištas savo darže,

Kazienė varydavo vyrą išmušt, tam neklausant bėgdavo pati. Nepasisekus „išmušt“. bėgdavo pas kaimyną ir ten taip išsikoliodavo, jog šuo duonos neėstu. Vasara, pamačius savame kieme, ar tvarte svetimą gyvulį, niekuomet nelaikydavo, nors ore lietus lydavo. Kazių namuose visuomet pragaras virdavo, nes Kazienė, kad ne čia, tai čia rasdavo progą „gerklėti“. Iškarto Kazys dar mėgino ją malšint, bet Kazienei savo pasoginę kočėlą į jo alkunes išbandžius (mušdavo vis par alkunes) — šis nusileidė. Bet tai irgi Kazienei netikdavo. Ji pati sakydavo: „Atsisėdus ant slenksčio, duosiu-duosiu, keiksiu-keiksiu, riesiu-riesiu, kad nors vienas, kad nors vampt, dabar ir tas šėtonas, Kazys, tyli nors tu imk ir susidraskyk“.

O keikt kaip ji mokėdavo?.. net senos kaimynės stebėdavosi: „Ar girdi, kumut, ar tikėsi, ar netikėsi, kaip ji moka keikt?.. ir tu Dievo galybe!.. net žemė siubuoja... ir vyriškai ir moteriškai!..“

Žodžiu sakant, be kitų ypatybių, Kazienė buvo gan atkakli, liežuvninkė, beširdė, nepraustburnė; kaimynai ją vienu žodžiu vadindavo „ragana“.

Kap-kas.

Platinkim apšvietimą!

Tankiai, kuomet prisimenam apie svetimas šalis, nyku mum pasidaro. Ten gražųs miestai, gera žemė, žmonės turtingi, visi be skirtumo gyvena gražiuose namuose ir tt. ir tt. Pas mus toli, toli kitaip: pažvelgus į vieną ukę, pamatom didžiausį apleidimą. Toks sulyginimas musų padėjimo su gyvenimu svetimtaučių patraukė ne vieną pabandyti ir sau užmaryj laimės pajieškoti. Eina vyrai, mergaitės, šeimynos pagaliaus. Pas mus daros vis nykiau. Ukininkai skundžiasi, kad negalį gauti darbininkų, nes likę tik piemens ir seniai, nesuspėja darbais.

Tuotarpu nevienas sugrįžęs iš tų „laimingųjų šalių“ sako: „Dirbtumėm taip kaip ten, užsidirbtumėm ir čia tiek pat“. Ir nors dauguma jau patyrė, k a d r e i k i a d i r b t i t a i p k a i p t e n, tečiaus mes pasiliekam taip, kaip buvę. Kas-gi par priežastis to, kad mes nemokam daryti taip kaip „ten“? Stoka apsišvietimo. Ten menkiausio darbininko vaikas galėjo pasiekti ir augštesnį mokslą. Kiekviena

šeimyna privalo leisti mokslan savo vaikus. Tuo tarpu pas mus tikt išrinktieji leidžiama mokytis. „Narodną“ išleisti sunų sutinka nevienas, kad išmoktu rusiškai rašyti, skaityti, o lietuviškai ar žemaitiškai jei norės, sako, pramoks ir pats per save. Leisti toliaus gal butu gerai, bet nėra tiek pinigų, kad galėtu mokslą baigti, o mokytas nedamokytas neduok, Dieve. Kitas neįsileisdamas nei į jokias kalbas sako, nesą laiko niekais užsiimti, sunus turįs ukininkystės mokytis. Mokslas, kningos, laikraštis — tai lyg kas tokio apsunkinančio, tolimo nuo žmogaus gyvenimo, kartais ištvirkinančio jį, o visuomet atpratinančio nuo darbo. Žinoma negalima pasakyti, kad visi taip sako, ne, nevisi, bet labai daug, net perdaug. Apie mergaičių mokinimą tai geriaus ir neprisiminti niekam, jeigu tikt joms pačioms ir tai ne visada. Nes kas gi tai matė mergaitei mokytis, ir kam tas? Išeis už vyro ir po viso mokslo. Rodos kad nuo jos ir mokslas ir viskas sulig ta valanda ir atstoja. Ir kito kelio jai nėra: arba tekėti, arba į davatkas stoti. Bet ir berniukus leisti mokytis tai yra vienas iš pavojingiausių dalykų, nevisuomet nusisekančių. Jei turtingesnis ukininkas ir leidžia sunų mokytis, tai štai kokį tikslą sau jis pastato: jo sunus išvargęs mokslus turės šiltą vietą, daug pinigų, maža darbo, bus visų godojamas, per tai ir kitiems vaikams bus bent kiek geriau. Pajieškokim tokių, kurie pasakytu vaikui išleisdami jį: „Mes vargą vargom, geresnės dienos nepažinom, eik pasimokink, kad nors tu mokėtumei geriaus už mus gyventi, kad prasiblaiviusia akim į pasaulį pažiurėtumei“. Pasijieškokim, o ant pirštų juos suskaitysim. Kol tėvai leisdami vaiką mokyklon taip nepasakys, vargsim ir skursim toliaus, nes mokslas-apšvietimas statydamas sau pirma kitą augštesnį tikslą, neužganėdins niekuomet tų tamsių žmonių reikalavimo.

Matome čia visi didelę, nepakeliamą klaidą ir juk suprantam, jog kol jos neištaisysim, tol mes busim nelaimingi. Imkimės tat nuoširdžiai prie darbo, imkimės visi, tuojaus, nelaukdami nieko, juk atėjęs vokietys ar amerikietis mums gatavą mokslą neįduos! Pasistengkim tiktai, o pamatysim, jog greitu laiku pasieksim tikslą. Nenorėkim mes stebuklų daryti, arba kalnus vartyti, bet pasistengkim kiek kas galim nors menkiausiu trupučiu prisidėti prie visuomeninio veikimo. Juk buti garsiais veikėjais, mokslinčiais ne kiekvienam skirta, bet išnaudoti geras progas, su kuriomis mums pats gyvenimas duoda susitikti, galima kiekvienam. Tik noro daugiaus!

Parvažiavę kaiman nustokim mes buvę ponaičiais, panelėmis, susilyginkim su kaimo gyventojais. Juk ištikro slankiojant kaime pauksmiais gali nusibosti. Bet jei išeisim, padirbėsim kartu su visais bus ir sveika ir taip linksma, kad tų valandų nemainytumei niekuomet į jo kius linksmiausius miesto valsus.

Susitikę su tėvais mokėkim atsakyti jų meilei, su kuria jie mus priima. Padarykim jiems dvasišką džiaugsmą, kuris pasakytu jiems: „Štai išleidote vaiką mokyklon, o jis jau tiek sugrįžo geresnis, tobulesnis“. Naudodamos tada įsitikėjimu prakalbėkim į juos meilės žodžiu, duokim suprasti, kas mumis geresniais padarė. Paėmę grėblį ar dalgį eikim su broliais, seserimis, šeimyna į lauką, dalykimės tuomi, ką sužinojom nuo jų atsiskyrę. Tada mes busim suprasti. Tada tėvai pasakys, jog vargai ir rupesčiai užaugins žmogų, kuris bus senatvės džiaugsmu ir ramybe.

Nustos tada liaudis žiurėjus į apšvietimą kaipo į davėją vien kuniško lepaus gyvenimo, bet pradės suprasti, jog mokslas išaugština sielą, ją ištobulina, šalip to, suteikdamas žinias, mokina gyventi, iš ko gerinas ir medegiškas padėjimas. Tik nesišalinkim nuo liaudies!

Tada nustos kaltinę mokslą, kad jis ištvirkinąs žmogų, atpratinąs nuo darbo, ir paverčiąs į tinginį. Nustos tada į mokytą žmogų žiurėję su neįsitikėjimu.

Didelę svarbą patraukime žmonių prie apšvietimo turi mandagumas. Dauguma mokinių ir inteligentų susitikus su inteligentu mokam mandagiai atsistoti, mandagiai kalbėti, o lig tik sutiksim sermėga apsivilkusį nors žilą senelį, patingim prisilaikyti mandagumo įstatymų. Sako: „et bene supranta“. Supranta, tai supranta ir jaučiasi kartais užgautais. O jei nesupranta, kodėl gi neduoti suprasti? Tada galima paklausti, kas tai mandagumas? iš kokių šaltinių jis teka? Mandagumas, tai paviršutinis išsireiškimas to, kuomi pripildyta žmogaus siela, tai ženklai žmogaus išsilavinimo, budo švelnumo. Jis imasi iš supratimo dalykų. Ir jei sutiksim žmogų išsilavinusį ir nemandagų, beabejo pamanysim sau, jog dar jis pilnai neduoda sau atskaitos iš to, ką žino. Kadangi pas mus mokinas tikt išrinktieji, tai tie iš kurių yra išrinktas, labai kritiškai žiuri į kiekvieną žingsnį, kalbina ir iš kalbos bando kokios tavo nuomonės, ar daug kame nusimanai. Čia reikia labai atsargiam buti.

Taip tai savo elgimosi privalom linksminti senuosius, duoti pavyzdį jauniems, o šie paskutinieji beabejo seks mumis.

Žmogus reikalauja šaltinių iš kurių nuolat galėtu semti sau naujas spėkas, naujus dvasios turtus. Jei prie šaltos geležies pridėsim šiltą daiktą, beabejo, geležis ištrauks šilumą. Taip ir inteligentas žmogus perstovinėdamas su tamsesniais už save, nenoroms jaučia, kad jam mažinas tas dvasios turtas, kuriuo jis dalijas su kitais, Ir jei susitinki su turtingesniu iš to atžvilgio, pasikalbėjęs tarytum atsigaivini, pasemi naujas spekas. Taigi matom čion reikalingumą sąryšio ir tarp inteligentų. Tai bus toks dvasios sąryšys. Bet juk visi žinom tą, kad „vienas vyras ne talka“, taigi norint kad darbas eitu sparčiaus, paduokim sau rankas!

Čion nėra ko ir minėti netikėlių mokinių, kurie nelaimei jų ir visuomenės, dėl kokių nors priežasčių nesuprato tikros mokslo prasmės. Ir davę valią savo visokiems norams, sugrįžę į kaimą, laužo krikščioniškus papročius šeimynose ir bažnyčiose. Laimei, asmeniškos įtekmės jie neturi žmonėse, bet apskritai imant, savo elgimosi daro didelį žingsnį atgal, nes tėvai ir kaimynai kaltins mokslą, jis padaręs vaiką negeru, jis ištvirkinęs nes pirma buvęs geras.

Šalip gero pavyzdžio, reikia paraginti sodžiaus gyventojus prie skaitymo, ypatingai jaunimą. Vasarą, kada žmonės aptekę darbais, maža laiko, galime sunaudoti šventadienius. Kame yra paprotys, kad jaunimas šventvakariais susirenka pasilinksminti, tai galėtu atsinešti porą knygų, laikraštį pasiskaityti. Žinoma iškarto reikia atsargiai įlysti, palengva, nes gali atsirasti tokių, kurie butu tam priešingi ir visą dalyką galima pagadinti. Tegul tik įsileis vieną kartą naudingus skaitymus, pasikalbėjimus, patiks tas jaunimui ir be to nebnorės apseiti. Toliaus reikia paraginti kas šventvakaris taip susirinkti. Mokiniai tokiuos susirinkimėlius galėtu vesti — štai ir kaimo jaunimo draugijėlės pradėtu tvertis. Žinoma, kodėl šalip rimtų dalykų ir nepasilinksminti, nepašokti, tam juk, sako, ir jaunas. Jei negalima daugiau jaunimo surinkti tai nors savoj šeimynoj galima pasisukti. Mokiniai butu tada daugiau mylimi, užtikimi, jie patrauktu prie savęs kaimo jaunuomenę, o tuomi pat prie apšvietimo.

Jeigu tiek gali mokiniai, tuom labiau gali inteligentai, kurie savystoviai gyvena, mažiaus tėra varžomi aplinkybių. Tik nereikia šalintis nuo liaudies.

Tik tada, kada inteligentija bus tikra inteligentija, kada ji nesišalins nuo liaudies, tada liaudis supras apšvietimo prasmę, jo reikalų, t a d a ji griebsis už jo, tada mus dirvos ir laukai nedirvonaus, mus turtas neplauks į svetimas rankas. Tada nustosim mes patįs bėgę į užmarius laimės jieškoti, nes rasim ją čia. Tada atbus Lietuva. Nebereikės Amerikos. —

U. B.

MUSŲ JAUNUČIAI TAUTOS ŽIEDAI IR LENKIŠKOS KULTUROS MISIONIERIAI.

Gamtos mokslai ypač fyziologija ir anatomija seniai jau ištyrė, kad žmogaus kunas yra tobuliausis organizmas ligšioliai žinomų gyvų sutvėrimų eilėje. Kaipo gražus ideališkas įvairių gamtos gaivalų sąryšys, žmogus yra tobuliausis gamtos sutvėrimas, gražiausi ir išmintingiausi gamtos išreiškimo išvaizda, ir vienas iš augščiausiųjų jos išsilavinimo laipsnių.

Tasai žmogaus kuno tobulumas apsireiškia tuo, jog visi žmogaus sąnariai yra kuogeriausiai ir išmintingiausiai tarp savęs surišti, visi vienodai išmintingai tarnauja žmogaus labui, dabindami jo kuną ir aprupindami protiškus ir dvasiškus žmogaus reikalus.

Toks pat ideališkai rimtas ir dailiai sudėtas organizmas yra ir musų tauta, kuri susideda bemaž iš trijų milionų lietuvių: augštaičių ir žemaičių. Visi jos sąnariai yra surišti bendra praeičia, bendromis tautiškomis ypatybėmis, dvasiškais sąryšiais ir bendru galutiniu musų tautos tikslu — n u o l a t i n i u ž e n g i m u p r i e d v a s i š k o i r p r o t i š k o a t s k i r ų j o s ą n a r i ų t o b u l u m o. Ar mums pasiseks tas galutinis tikslas pasiekti, ar mes galėsime suteikti laimę tam musų tautos organizmui, priderės tai vien tik nuo musų darbo budo. Taip sako sveikas protas, taip mums rodo kulturos istorija, taip mums pataria kasdieninio kitų tautų gyvenimo praktika ir taip žinomas dalykas turės buti.

Bet jeigu prisižiurėsime arčiaus į musų tautos gyvenimą, mes patėmysime visai kitonišką apsireiškimą. Iki šio laiko musų tautos reikalų atstovai buvo nevisi jos sąnariai, bet vos tik nedidelis inteligentijos burelis, dalis kunigijos, dalis baigusios mokslą ir besimokinančios jau-

nuomenės, ant galo gana gerokas burys susipratusių valstiečių.

Nuoširdžiai ačiu musų inteligentams, kurie tautos labui aukojo savo spėkas, triusą, sveikatą, rodė broliams sermėgiams šviesų tiesos kelią, aukodami tą visą tautos labui. Ačiu taipogi šviesesniai kunigijai, kuri musų kulturiniame atgijime geroką paliko žymę. Kas link pačių valstiečių, jie aktiviškai retai tegalėjo prisidėti prie musų tautiško darbo, jie arė, akėjo ir meldės, bet kadangi to jų darbo dirva ir įrankiai buvo nuosavi lietuviški, tatai ištautėjimo banga maž juos telietė, ir jie nors ir labai vargingai gyvendami, galima pasakyti, skursdami, vis tik šiektiek dar tautiškų ypatybių užlaikė ir tokiuo budu nedavė musų tautai išnykti, už ką jiems irgi reikia sakyti dvigubai ačiu!!

Bet kur-gi musų tautos žiedai dingo, ką veikė privilegiruotasai musų luomas ir kuomi prisidėjo prie užlaikymo musų tautos gyvybės Lietuvos dvarponiai-bajorai ir musų ponai.

Jie gyveno iš musų artojaus triuso vaisių, vartojo visa, ką tik geresnio gali duoti musų tamsus kraštas. Lietuvos dvarponiai-bajorai, musų tautos sąnariai, musų krašto skaistųs žiedai, išskyrus vos kelias žmogystas, nei vieno piršto nepridėjo prie musų tautiškojo darbo. Jiems nerupėjo musų kraštas šviesti, jie nesirupino statydinti mokyklas, pramonę kelti, nesirupino spaudos reikalais ir pagaliaus net savo bočių ir prabočių ir savo lietuviško krašto kalbos nemokėjo ir nenorėjo išmokti. Neturėdami savo krašte augštesnių mokyklų ir maž tesirupindami jų įkurimu, musų dvarponiai-bajorai traukte traukia svetur. Ten jie veža musų prakaito vaisius, ten savo vaikus mokina, ten musų krašto pinigais, musų tautos sąnariai baigia ištautėjimo darbą, nustoja brangių lietuviškų ypatybių, į lenkus virsta, besimokydami vien tik svetimos istorijos, literaturos, kalbos, savo-gi istoriją, kalbą, literaturą jau seniai užmiršo. Musų dvarponių-bajorų jaunuomenė, besimokydama čia ir užusienyje pridera prie lenkų studentų ratelių ir korporacijų. Didesnė jų pusė vis tai musų dvarponių-bajorų suneliai ir dukrelės gryni lenkai lietuviškomis pavardėmis.

Labai tolimas tatai, yra musų dvarponis-bajoras nuo savo penėtojo „mužikėlio“ reikalų, tolimas taipogi nuo savo prigimto krašto veikalų ir dvarponio-bajoro mokytas sunus ir jo lietuvaitė duktė; visų jų sąryšys su kraštu

yra jau nebedvasiškos rušies, bet dažniausiai remiasi vien tik pinigais: tuomet tik, kuomet reikia iš žmonių ir žemės ką išmelžti, daugiaus pinigo išspausti, jie atsimena Lietuvoje begyvenąs. Kuomet-gi savo kraštui reik kas nors suteikti, parupinti arba duoti, tuomet jų ir su žiburiu nesurasi.

Ištikro darosi skurdu, matant tą visą, širdis apsilieja verdančiu krauju, norėtum nors mažiausį išteisinimo žodį rasti, bet vis veltui.

Tiesa buvo Daukantai, Širvidai, Poškos, Narbutai, kurie stengės lietuviško krašto įvairias ligas gydyti, yra ir dabar jiems panašių, bet jų skaitlius taip mažas ir apribuotas, kad rankos pirštų pakaktu jiems suskaityti; gal čia aš ir labai klystu, gal buti . . . labai man tas butu malonu, bet ... kol kas pasilieku prie savo nuomonės. Šiaip ar taip jau laikas Lietuvos dvarponiams bajorams, ypač jų jaunuomenei suprasti priedermes sulig savo krašto; jau laikas išmokti savo bočių ir prabočių kalbą, rupintis žmonių apšvietimu, kėlimu jų protiško, dvasiško ir morališko stovio. Juk sermėgiai lietuviai tikri jusų broliai; musų visų tikslas turi buti tas pats, musų brolių artojų ir musų numylėto krašto laimė ar nelaimė turi buti visiems vienodai bendra, tiek dvarponiui, bajorui, tiek miestelėnui, tiek prastam kaimiečiui. To reikalauja sveika logika ir Lietuvos meilė. Tatai jau laikas visiems dalyvauti musų bendrame tautiškame darbe ir atsikratyti musų dvarponiams bajorams ir jų jaunuomenei nuo tų svetimų žabangų nors iš dalies, jei negalime padaryti tai iškarto. Bet vis-gi turiu tikrą viltį, jog musų dvarponių-bajorų skaitlius eilioje darbininkų ant bendros lietuviškos dirvos vis didinsis, o jų tautiška spalva, neilgai trukus persimainys. Ištikro drįstu tai tvirtinti, nes kiekviena tauta tur savo ypatybes, laikui bėgant įgytas ir istoriškoms aplinkybėms išlavintas. Kaipo dailiam ir tobulam organizmui tautai, reikia ginti savo ypatybės, savo numylėto krašto reikalai ir prisilaikyti vienybės ir harmonijos bendrame tautiškame darbe. Turiu viltį ir tikiu į geresnę musų Lietuvos ateitį.

Tiesa, čia gal kas primins, viena, jog galima pasinaudoti iš augštesnio kaimyniškos kulturos laipsnio perkeliant ją ant savo lietuviškos dirvos, ant kiek toji kultura yra mums naudinga ir reikalinga. Bet iš kitos pusės nereik užmiršti, kad pati kultura yra tarptautiška, be tautiškos spalvos spėka, pritaikinama prie tos arba

kitos tautos ypatybių ir jos krašto reikalų; ji lavina tą tautą, lavina jos dvasią ir mintį, ir kelia materiališką kraštо gerovę.

Taigi į darbą jaunieji broliai bajorai kiekvienas, kaip galime ir kiek galime ... Ką jųs įgijot per lenkišką kulturą sunaudokit tad musų lietuviškos kulturos kėlimui. Nepasilikkit nei vienas nieko neveikęs! Nes to reikalauja Lietuvos ir visuomenės labas... Jau saulutė užtekėjo; bet daug dar kovos ir kančios lieka perkęsti, ligi galutinai nubrauksime tamsumo pelėsius ir piktažoles, kurias keli šimtmečiai ant Lietuvos kuno išaugino. Šiandien linksma stoti į darbą už tėvų šalį, kada kelią nors aštrų apšviečia vilties žvaigždė, pranešanti tikrai šviesią ateitį.

Tesiaučia tat apuokai ir kitoki tamsumo paukščiai; jeigu iš musų nutręštos prabočių kaulais žemės, išdygs jaunas tautinio atgijimo medelis, jis šviesos-saulutės glostomas kils augštyn, neatsižvelgdamas į siaučiančias apsukui jį audras ir priešus-naikintojus. Tada be abejonės jo nebenulauš joki spėka! — Ir galėsime stačiai tarti dainiaus žodžiais:

Ne! nepražus brangi Tėvynė!
Ateis jai šviesus vėl laikai,
Kaip musų bočiai laisvę gynė,
Taip gint' mokės ir jų vaikai!..

P. Dirkis.

GELBĖKIME LIETUVIUS MOKSLEIVIUS!

Kas turi progą arčiaus prisižiurėti į musų jaunimo gyvenimą, tas beabejonės mato, jog taip kaip ligšiol yra auginama jaunoji karta, ji nepalinksmins tėvynės Lietuvos.

Daugybė musų tėvų nei mažiausio supratimo neturi kaip vaikai reiktu auginti, kad jie užaugtu gerais žmonėmis. Labai tankiai tėvai vaikų akyvaizdoje barasi, pešasi ir kitaip nepadoriai elgiasi. Reikia tik pasiklausyti, kaip motinos vaikus baudžia, mokina. Kol pačios neįpyko, retai kada vaikus perspės, tik baisiai įširdusios tebaudžia savo mažiulius. Tuomet nelaimingas vaikutis įnirtusios motinos rankose! Muša kudikį, kankina, keikia, kad net ausįs svįla klausant...

Širdį suspaudžia išgirdus, jog vaikai dar švepluodami biauriai keikia ir visokiais negražiais žodžiais pliauškia.

Taip išauklėti vaikai dažnai patenka ir į miesto mokyklas. Tarp jų pakliuvę, kad ir geriau išauklėti, nepasijunta, kaip praranda prakilnesniųjų tėvų įdiegtąsias dorybes. Ir gerai išauklėti vaikai nevisada gali atsispirti ištvirkusiųjų draugų blogai įtekmei. Aišku, kad musų jaunuomenė, įstojusi į mokyklas, reikalauja rupestingos ir rimtos doros priežiuros.

Tečiaus, musų nelaimė, lietuviai-mokiniai ligšiol beveik jokios priežiuros neturi.

Atveža tėvai miestan savo vaikus ir tartum meste juos patįs meta į pavojaus nasrus ... Jaunuomenė, nejausdama ant savęs priežiuros, trokštanti laisvės, tuo ir naudojasi.

Tais laikais, kuomet dar mokslo vyriausybė mokinius baisiai varžė, viskas buvo lyg kad prislėgta, nežinios priedanga pridengta, bet paskutiniais metais per streikus mokiniai iškovojo „liuosybę".

Ir ėmė moksleiviai taip gyventi, kaip patįs išmanė, kaip jiems vieniems tepatiko t. y. „laisvai". Nekartą naktis maloniai pridengdavo abiejų lyčių jaunimą savo sparnais, nes dažnai ir pirmiesiems gaidžiams pragydus, galima budavo juos sutikti ar miesto soduose, ar gatvėmis bevaikštinėjant ... Ir kas užtikrins, jog taip elgianties ne vieną jaunystės žiedą gali šalna nugnybti?.. Kam bus verta ta visuomenė, toji tauta, kurios jaunimas įgys „nakties paukščių" vardą?..

Gerai viską ištirkime ir gelbėkime moksleivius!

Jei norime, kad musų tauta nesuputu lig pat kelmui ir šaknis puvimo liga neapimtu, tai atgaivinkime jos jaunuosius žiedelius ... O gal ir mes lauksime rankas sudėję kol mus ištiks toks jau likimas, kaip Franciją, ar Angliją, ar Portugaliją, kur imant naujukus į kariumenę tik kelintoji dalis buna kunu sveiki vyrai?

Bet jau ten ir susekta tokių pasekmių prežastis ir pradėta vaistų jieškoti blogumui prašalinti. Francijoje ir Anglijoje jau tveriasi jaunuomenės draugijos, kurios vardan krikščionybės ir doros pašaukimo skelbia kovą ištvirkimui ir paleistuvystei. Lenkijos jaunimas ir-gi nuo keletos metų panašiai pradėjo darbuotis. Tveriasi moksleivių kuopos, kurios pasiryžta doros pavyzdžiu šviesti savo draugams ir draugėms, rengia sueigas ir daro paskaitas, moksliškai išrodinėdami visas doriškojo nupuolimo kenksmingasias pasekmes...

Vokietijos vyskupai taip-pat šaukia kovon su paleistuvyste.

Patvirtinimui savo nuomonės galėčiau privesti iš gyvenimo pavyzdžių daugiau, bet šiam kartui lai pakaks vieno-kito. Vienas mokinys bene ligi kokiai 7-tai kliasai buvo gana maldingas ir suvis nežinojęs jokių partijų. Tečiaus jam pagyvenus pas laisvamanius kokį laiką visiškai persimainė. Sykį, tulam jo draugui moksleiviui bekalant savo pažiuras šitam į galvą, taip jį pasekmingai sugebėjo įtikrinti, kad tas, užsidegęs savo „mokytojo mokslu“, griebė šv. Panelės paveikslą ir norėjo į trupinius sudaužyt! Tuomet pats „mokytojas“ jį salaikė, sudraudė...

Vienas vėl mokinys, dalyvavęs tame atsitikime, ir tik per vienus metus taip permainė savo nuomonę, kad nei pažinti nebuvo galima, nes papuolė į tarpą ištvirkusių draugų. Po atsitikimo pats tėvams išsitarė: „Su kokiais sutapsi, tokiuo ir pats tapsi“.

Mano nuomone turime į jaunos moksleivijos tarpą butinai stengtis naują srovę įnešti, steigiant iš doresniųjų, prakilnesniųjų kuopelės, dedant į pamatą krikščioniškus idealus.

Be to, labai geistina butu, kad visuomenė galėtu įtaisyti prie mokyklų tam tikrus „internatus“ su tam tikra priežiura, kuri neduotu mokiniams nepadoriai užsilaikyti.

Gal kas turi rimtesnių, geresnių sumanymų, tai tegu atsiliepia. Šis klausimas reikia svarstyti, reikia vispusiškai gvildenti ir kas nors daryti. Ar šiaip ar taip, reik domą atkreipti į moksleivius ir į jų tarpą eiti ir veikti, nes jie patįs sau palikti nebegalima.

P. Erdvys.

Kame musų galė?

Apatija, dvasios anemija — štai dvi ligos, dvi viešnios kurios tankiai, oi tankiai lanko musų pastogę. Ačiu ilgam kulturiniam snauduliai tasai nenormališkas ligos stovis perėjo musų organizman, įsibrovė giliai, giliai musų psychologijon.

Lacordaire'as, dėl vieno ant Rymo Kampanijos kapinyno vartų parašo — „verk numirėlio, nes užsnudo“ — išsitarė: „ir tarp mus, girdi, yra nemaža tokių, kurie turi akis — bet nemato, turi ausis—bet negirdi, turi rankas — bet nedirba, niekuo nesirupina“.—Manau, jog ir iš mus' daugelis galėtu tą pat

sulig savęs pakartoti. Paviršutiniškumas, patologiškas nusilpimas, nekartą artimas nemaloniam letargo šalčiui, jaučiama tiek privatiniame musų darbe, tiek draugiškuose santikiuose, tiek, net svarbiausiuose tikėjimo bei visuomeninio darbo dalykuose. Prakilnesni jausmai, gilesni įsitikinimai daugeliui iš mus svetimi.

Draugų ratelio tankiai gan drumsti pasilinksminimai, tuščios kalbos, erzinančių dirksnius kningų bei laikraščių skaitymas, paviršutinis „by atlikti" priedermių pildymas, prie to viso pridėkim dar nemažą nuobodumo dozę—ot ir bus ne vieno iš musų visa diena. Tiesa, buva kartais, kad koks nepaprastas atsitikimas giliau sužadina mus, buva kad imamės darbo,—bet gana by kliuties, gana vieno, kito nepasisekimo ir musu energija vista, mes nuleidžiam rankas. Buva, kad ačiu įgimtam pobudžio veiklumui, mes uoliai imamės darbo, ar tai, sakysime, asmeninio lavinimosi, ar visuomeninio veikimo srityj ir tiesa veikiame daug, sukeliame nemaž triukšmo, bet dažnai tai buva tik tuščias ukas, nykstantis nuo pirmojo vėjelio dvelkimo. Buva dar, kad koks kataklizmas mus netikėtai sužadina iš snaudulio, -- bet praeina mėnuo, kitas, audra prasiblaivi ir mes nurimę vėl snaudžiam nekaltųjų miegu... Nepasakysiu kad mes nejaustumėm, bent skaistesnėmis valandomis to nelemto stovio pragaištingumo. Ne!—tečiaus mums truksta jiegų nugalėti, sulaužyti ligos nelaisvė.

Kame tat jieškoti pagalbos? Jiega, galinti suteikti musų reikalaujamą paspirtį, yra mumyse: kalbu apie tas, kartas nuo karto apsireiškiančias musų vidujinės liepsnos kibirkštis - j a u s m u s. Sunaudokim juos musų tikslui.

Jausmai tai didi, pozitiviška, tverianti jiega; jiega—duodanti galę pakelti didžiausius fyziškus skausmus, išsižadėti savęs, pašvęsti asmeniškąją laimę, gerovę, sveikatą net gyvybę numylėtajai idėjai... tai jiega tverianti tautas, valstijas, istorijos eras.—Pirmaisiais krikščionijos amžiais, arti tris šimtmečius, tuomet dar galinga cezarių Roma, veltui kardu, ugnim kovoja su naujais bet jau sutvirtėjusiais Kristaus meilės jausmais. Arba, štai nors ir musų dienomis regi kaip tampa visagaliais įsigalėję socialiniai jausmai: prieš juos lenkia galvas visuomenės, valstijos, net patįs karaliai. — Tečiaus, antra vertus, tie gi jausmai yra ir destruktiviška valios, proto jiega, į skutus griaunanti visa, kas mumyse yra doro, sveiko, prakilnaus; yra tai audra, vėsula į dulkes paverčianti amžiais tvertus įpročius, kulturas... Taip matom Mahometo sufanatizuotos minios griauja seną graiko-rymišką kulturą.

Leidžianties aštuonioliktajam amžiui radikališkos filosofiškai-sociališkos idėjos revoliucijos liepsna peružia Franciją

griaudama amžiais tvertas tradicijas, sostus, nerviškais šiurpuliais purtydama Europą. — Jausmai, tai milžiniška, didžiausios svarbos, bet kartu pavojinga jiega. Tai neapvaldomas laukinis arklys, tai didžiausių spėkų motoris. Laimingas drąsuolis kurs tvirta ranka suvaldys tą žaibą-arklį, kurs pastums tą, iš savęs aklą spėką, prakilnios idėjos taku! — Šv. Pranciškaus Asyziečio gyvenimo aprašyme skaitome šiokį faktą: Buvo tai metais, kuomet pargrįžus iš Rymo jauno kareivio Pranciškaus sieloj rengėsi galutina permaina. Kartą jis išjojo pasivaikščiotų; tik štai bejojant pamato prieš save raupuotą. Pasibiaurėjimo ir išgąsčio perimtas, instinktiviškai pasuka arklį kiton pusėn, bet toj pat valandoj, širdį jam pervėrė toks gilus gėdos ir skausmo jausmas, jog sugrįžęs atiduodamas ligoniui visus pinigus pabučiuoja jį į ranką. Pranciškus viena valanda pasiekė to, kam ilgus mėnesius gal metus butu reikėję pašvęsti. Vienu smugiu sulaužė priešingus jausmus, ir tad liuosas visa savo karšta širdim atsidavė numylėtiems idealams. Dievo, artimo, gamtos skaisčiausios meilės ugnis nuo tos valandos be paliovos jame kįla, plėtojas į vieną didelę, visagalę liepsną.

Tamsus, juodi audros debesiai buvo užgulę Italijos padangę dvyliktojo amžiaus pabaigoje. Karo, ugnies naikinama šalis pludo krauju, ašaromis; liepsnojo miestai, kaimai; vargo, alkio, maro šmėkla apsupo tą kitad laimės, žiedų daržą. Nedora, plati purvo srovė veržės visur: skendo jos bangose miestai, vienuolijos, dvasiškija. Katarų, Albigensų, Valdensų — sektų klaida gręsė tvanu tikėjimui, tiesai. Europai gręsė tikėjimiškas-sociališkas kataklizmas, gręsė pražutis...

Tada tai pro audros tamsą nušvito skaisti išganymo aušrelė: pasirodė šventasai Pranciškus. Jo širdies galingas meilės spindulys pramušė susitvenkusius debesis ir tylia, malonia, gaivinančia šviesa nušvietė minių širdis, žadindams ir keldams jas meilės augštybėn, blaškydams audros ukus, teikdams bažnyčiai ir visuomenei naują atgijimo, sveikatos jiegą...

Amžiai nuo to laiko spėjo praslinkti, tečiaus galinga šventojo reformatoriaus idėjų liepsna lig šiandien gyva, lig šiandien žadina milionų širdis.

— Privestame fakte matome: didelė, nepaprasta idėja vaiskia šviesa nušviečia protą, sužadina jame giliausius jausmus ir, toj pat valandoj, suteikia nepaprastą galę, kad jis lengvai laužo savyj ne tik priešingus jausmus, bet net įgimtus žmogui instinktus.

Nurodytasai pavyzdis nušviečia mums šį gilų psychologijos dėsnį: pirma,—kad jausmai galėtu veikti reikalinga proto

pagalba, reikalinga idėja; antra, — kįlant idėjai kįla, stiprėja jausmai: ir priešingai: kįlant jausmams kįla, stiprėja proto galė. Juo tvirtesnė, augštesnė, vaiskesnėmis spalvomis bus ideja, tuo gilesnius, galingesnius sužadins jausmus; ir priešingai.

Tai yra pirmasai bet svarbiausiasai žingsnis: sulaužyti, išsiliuosuoti iš mus varžančių silpnybių jungo, antra, įberti prieš save prakilną, tvirtą idėją. Iš kitos gi pusės, žadinti, stiprinti jausmus, kad tokiuo budu tiedvi jiegi, drauge augdami, remtu viena kitą.

Buva ir tai gan dažnai musų gyvenime, kad, ar skaitant kokią geresnę kningą, ar kas kita mus giliai perima, sužadina, uždega kokia tai nepaprasta liepsna, kad mes jaučiamės tad užtektinai tvirtais nuveikti net ir didžiausius dalykus. Tai dangaus balsas, šventa liepsna; naudokimės proga. Leiskim tegu toji ugnis kuo giliau, kuo plaučiau apima sielą, nes tuo didesnę suteiks mums galę, tuo didesnis bus laimėjimas.

Bet tai, kaip sakiau, pradžia; tikras darbas — priekyj. Gal but, kad ačiu tokiam nepaprastam vidujinių jiegų pakilimui, mes umu laiku daug, labai daug nuveiksime; bet neapsirikkim: praeis savaitė, mėnuo, kitas ir su širdgėla pajusim kad musų karštieji jausmai jau atvėso, prakilnųs prisižadėjimai senai pranyko ir pamiršti; jų vieton šimtai naujų įspudžių užpludo ir iš tos kovos, laimėjimo beliko vos karčių atminimų sauja.

— Chemijos srityj yra ištirta, jog kuomet į skystimą, kuriame esą keli prisisriaubimo stovyj kunai, įleisime kristalo gabalą, tad iš skystimo gilmės, dalelės tokios pat prigimties ką kristalas, traukiamos kokios tai jiegos, išlėto pradės grupuoties prie įleistojo kristalo. Jeigu ilgesnį laiką indą su skystimu palaikysim ramybėj, tad kristalo gabalėlis žymiai padidės, pasidarys nepaprastai gražus. Priešingai, jeigu indą tankiai judinsime, drumsdami skystimą, tad dalelės lips betvarkėj ir kristalas liks mažas.

Panašų apsireiškimą matom ir psychologijos srityj. Jeigu kokį jausmą stengsimės palaikyti mumyse, tad ačiu irgi kokioms tai paslaptingoms jiegoms, jausmai tos pat rųšies pradės telktis prie primojo. Ir jeigu tokiam stovyj pastarasai jausmas, nekvaršomas priešingų įspudžių patvers be pertraukų ilgesnį laiką, tad sutrauks jis prie savęs ir suvienys daugybę kitų jiegų, lengvai nugalės visus kitus jausmus. Tokią hegemoniją, sulig noro, galim by kuriam iš musu jausmų suteikti. Kasdieną juk matome žmones, ar mokslui, ar artimo meilei, ar kokiam geiduliui k. a. girtuoklybei, šykštumui atsidavusius, kurių gyvenime pastarieji despoto ranka valdo kitais jausmais.

Tas pat galima ir sulig idėjų pakartoti. Suimdami tą viską trumpai, matome: kad ideja ar jausmas galėtu normališkai plėtoties, augti, tam reikalinga—ramybė, medega, iš kurios galėtu semti jiegas, ir laikas.

— Skaitydami įžymių vyrų gyvėnimus, kurie atsižymėjo ar visuomeniniame veikime, tikėjimo ar mokslo srityj, matome vieną ypatingumą: pamilimą tylos, šalinimąsi bent galimomis valandomis nuo gyvenimo triukšmo. Tyla duodavusi jiems inkvėpimą, tyloj gimdavę ir bręsdavę jų prakilnios idėjos, sumanymai. Didieji tikėjimo reformatoriai, žmonijos minties plėtotojai, visuomeniniai veikėjai, tvėrusieji musų civilizacijiniame kilime eras,—tai nebuvo kokie triukšmingi, išsiblaškiusių minčių žmonės; buvo tai dažniausiai tylios, ramios, galingais jausmais sielos, kurių idėjos, veikimas plėtojos plačios, gilios upės srove. Gana jei priminsim senovės graikų Sokratą, Aristotelį; pirmųjų krikščionių laikų šv. Augustiną, iš musų metų Paskalį, Kartezijų, Kantą, kurie jeigu tiek galėjo prisidėti prie žmonijos minties kilimo, tai ačiu tylos, ramaus mąstymo valandoms. Čia turiu patėmyti, jog mes dažnai maišome žmones, taip vadinamus „triukšmingus“, su tikrais darbo vyrais. Pirmosios rųšies asmenįs jausdami savo psychologijoj kokį tai reikalingumą veikti — veikia, skuba, daug buva iš to viso triukšmo, bet naudos maža, ar nieko. Tikras išmintingas darbas reikalauja gilaus mąstymo, apsvarstymo dalyko.

Deja, musų gyvenime kaip tik viskas priešinga tam: draugai, kąlbos, kningos, laikraščiai, šimtai įvairiausių įspudžių, tukstančiai jausmų diena į dieną, ligi kokioj karčemoj užia mumyse; apie rimtesnį dvasios darbą žinoma sunku bekalbėti. Nesakau, kad mes turėtumėm sutraukyti sąryšius su gyvenimu, jo rupesčiais, triukšmu, eiti jieškoti ramumo giriose, laukuose. Ne; gana bus jei mes pašalinsim iš savo gyvenimo tuščių tik erzinančių dirgsnius kningų, laikraščių skaitymą, mažos ar be jokios vertės vakarų lankymą, žymų tokios pat vertės, draugiškų santikių tęsimą, žodžiu, visa tai, kas mus tik erzina, kas mus protą, širdį užverčia mėšlu.

Gana bus, jeigu mes tarp nuolatinio gyvenimo bildėsio kartas nuo karto bent valandėlei grįšime savo vidujinio gyvenimo sritin, jeigu bent liuosomis minutėmis įsigilinsim į save ramia, tyra akim, padarysim peržvalgą savo veikimo, perkratysim dienos įspudžius, tėmysim ant kiek ištesim savo prisižadėjimuose, ant kiek atsakom savo idealams; nupuolimais, paklydimais naudodamiesi tam, kad sutverti tolimesniam darbui taisykles; bent trumpai valandėlei atskleisim savo protą, širdį numylėtoms idėjoms. Tam tikslui ypač tinka

pasivaikščiojimai kur toliaus nuo miesto triukšmo; vasarinėmis vakacijomis laukai, girios.

Pasiekkim tai, o užsitikrinsim kloti tolimesniam darbe.

Pavyzdyj, paimtam iš chemijos apie kristalo padidinimą, matėme, jog panašus procesas esąs ir psychologijos srityj. Matėme, kad jeigu kokią idėją ar jausmą stengsimės užlaikyti mumyse, tad jausmai ir idėjos tos pat rųšies pradės telktiės prie pirmųjų; kurios su laiku galės pasiekti nepaprasto didumo ir galės. Tasai augimo procesas nuo musu priklauso; neleiskim tat toms kartas nuo karto kilančioms mumyse proto širdies kibirkštims, ar tai, sakysime, skaitant kningą, ar klausant giesmo, regint paveikslą, draugo pavyzdį ir t. t. niekais eiti, užlaikykime jas, leiskim joms tylos, ramybės paunksnyj kuo ilgiau viešėti mumyse, tevienijasi juos su anuo didžiuoju kristalu. Mus gyvenimą sutvarkykim taip, kad musų numylėtoji rastu sau kuo daugiau prakilnaus maisto, parinkdami sau geresnį skaitymą, geresnes gyvenimo aplinkybes. Geram, sako, viskas į gerą eina. Žiedas augdamas purve, savo šaknelėmis ir mėšle net randa medegos savo puikiems žiedams, kvapsnims. Mokėkim ir mes net gyvenimo purve rasti prakilnesnių dalelių savo dvasios maistui.

Yra psychologijoj dėsnis: kiekvienas atminimas laikas nuo laiko neatnaujinamas pradeda nebetekti aiškumo, lieka kas kart tamsesniu, paskui visiškai pranyksta ir priešingai.

Kiekviena vidujinė jiega, ar tai bus koki idėja, ar jausmas, veržias eikštėn, stengias apsireikšti veiksme, darbe; musų vidujinės jiegos tai kelmas iš kurio auga vaisiai-darbai. Tai yra, tas pat psychologijos dėsnis. Iš kitos gi pusės, veiksmas ligi atsilygindamas stiprina, jį pagimdžiusias vidujines jiegas.

Idėja, jausmas tai liepsna, kuri šiaip ar kitaip, anksčiau ar vėliau ima aušti, gesti Čia tai įkunijimas vidujinių jiegų darbe vaidina didelę rolę. Ne tiek svarbu kad ką nepaprasto, kokiuos didelius, tuo tikslu darbus veiktumėm, ne; svarbiau gi kad atkreiptumėm domą į musų kasdieninio gyvenimo smulkmenas: pildymą priedermių, draugiškus santikius, musų pašalinius, privatiškus darbus. Ačiu tokiam mažų darbų atlikimui su laiku mes įgysime veiklumą, dvasios tamprumą; įprasim nuveikti kliutis, nepasisekimus; prisiruošim prie didelių dalykų nuveikimo.

— Tečiaus, pasakys nevienas, gražu tas viskas ant rašto; bet kas kita gyvenimo grumstai. Gera butu tas viskas jei ne aibės nakties šikšnosparnių įvairiausių rųšių žemi palinkimai, įpročiai, kurie ačiu patogioms aplinkybėms spėjo įgyti mumyse visagalių valdonų galę.—Tokian užmetiman priminsiu,

iog jau įvykdinant mumyse prakilnesniuosius elementus, tuo pat žymiai krinta priešingųjų jiega.

Be to yra dar kitas gan radikališkas budas: medicinoj žinoma, jog jeigu kurį kuno sąnarį ilgesnį laiką nepalaikysim veikimu, bei lavinimu, tad pastarasis pradės silpnėti, nykti. Tas pat ir psychologijos srityj; nuo musų tik priklauso negeistiniems elementams atsakyti palaikymo: prašalinti iš lekturos kningas, laikraščius, kurie gali sustiprinti musų priešus; nuo musų priklauso pasišalinti nuo draugavimo su asmenimis, kurių pobudis, gyvenimo budas kenkia musų darbui.

Yra dar kitokios kliutįs: laikas nuo laiko kįlančios geidulių audros. Straipsnio pradžioj paminėjau, jog jausmai patįs per save tai akla jiega; naudokimės šiuo psychologijos dėsniu: jausmai tad kįla, stiprėja jei mes į juos atkreipsim domą, vaiskiau įsivaizdindami dalyką žadinsim juos. Nuo mus priklauso išsklaidyti vienan punktan susitraukusias mintis: permainykim vietą, darbą, nueikim pasivaikščiot, ar pas draugą ar kitu budu išdraskyti, atimti galę audrai. Antra, didelė pagalba tokių anomalijų nuveikimui gali buti statymas prieš save sau priešingų prakilnių, galingesnių idėjų, jausmų arba įsivaizdinant visoj baisenybėj nupuolimo pasekmes, gėdą ir t.t.

Baigiu. Beabejo, nelengvas tai darbas; kuno, dvasios nusilpimai, apsileidimai, įvairiausios kliutįs, nupuolimai, štai kas laukia.

Pasakoja, kad kalnuos randas didžiausi, kelesdešimt sieksnių gilumo akmens uolose grioviai. Vandens srovės šimtais metų tomis uolomis tekančios tai padarė. Laikas — tai galė. Gal but kad mes nupulsim, užmiršim net savo prisižadėjimus, nenusiminkim, tebus tai tik pažadinimu į tolimesnį darbą. Laikas nugalės viską!

— Didis, šventas inteligentijos uždavinys visuomenės kulturiniame kilime. Inteligentijai, mažai sulyginant išrinktųjų kuopai, visuomenė pašvenčia savo darbą, prakaitą, teikia jai ypatingą pagarbą, by tik visuomenei, milionams juodojo darbo darbininkų teiktu šviesą, ilstančiai sielai gyvybę, stiprumą, žadintu, vestu juos tolyn geryneigos, kulturos taku. Sunkus uždavinys; tuomet jam pilnai teatsakysim, kuomet patįs pasieksime augšto dvasios laipsnio, tikros kulturos: „augšto doros stovio, tvirtos sąžinės galybės“, kuomet savyj įkursim prakilnių idėjų, jausmų židinį. Vienok augštais, prakilniais jausmais artindamiesi prie visuomeninio darbo aukuro, stengsime gerai atlikti savo priedermes. Su dideliais jausmais veikdami, tenuveiksim didelius darbus. *J.*

Sąžinė ir laisvė.

III.

Dabar trumpai žvilgterėsime, ką apie sąžinės atsiradimą ir esybę sako teizmas, t. y. toki pasaulėžvalga, sulig kurios yra vienas asmeniškas ir viršpasaulinis Sutvertojas, kuris savo visagaliu žodžiu suteikė visiems daiktams esybę, suteikia jiems jų užlaikymą ir savo valia veda juos prie augščiausio pasaulinio tikslo. Pilniausią ir tobuliausią savo išreišką teizmas turi krikščionybėje.

Sutvertojas sutvarkė visatą su begaline išminčia ir galybe. Pažvelgkime į žvaigždėtą dangų: jo plotuose milžiniškų kunų galybė nuog amžių kiekvienas bėga jam užbrieštu keliu, bėga su neišmastuojamu greitumu, bėga viens kitam neužkenkdami ir nesipainiodami. Pažvelgkime į vandens lašelį: ir jame mikroskopas atidengia begalę augmenėlių ir gyvulėlių apšarvotų tiksliais organais ir pobudžiais. Ir visi tie miliardų miliardai dideliausių kunų ir maželiausių gyvybių juda, plėtojasi, veisiasi sulig aiškiai užbrieštų dėsnių, sulig į jų gamtą įspaustų palinkimų ir pobudžių.

Ir žmogų, viso tvėrimo centrą ir vainiką, Sutvertojas irgi nepaliko be jam rodančių kelią dėsnių; ir į jo gamtą įspausti palinkimai prie jam atsakančių elgimųsi. Bet žmogus yra augštesnės rušies esybė apdovanota protu ir laisva valia, užtatai ir šie dėsniai yra kitoki; neorganiškuose daiktuose jie apsireiškia kaipo aklos fyziškai-chemiškos jiegos, gyvuliuose—kaipo besąmoniai pobudžiai ir instinktai, o žmoguje—kaipo sąžinės balsas, darantis dorišką žmogaus padėli. Šis sąžinės balsas nenaikindamas žmogaus laisvės tik pasako jam, ar jis gerai ar blogai suvartojo savo laisvę, nes žmogus gali laisvai Sutvertojaus įdiegtus įstatus sekti, gali juos iškraipyti ir visiškai atmesti. Geras laisvės suvartojimas yra g e r o darymas, blogas—b l o g o.

Užtatai žmogus kaip tik ateina į protą tuojaus net be savo sąmonės ir noro išdirba sau apskričiausias sąvokas kas link teoretiško ir praktiško proto reikalavimų, prie kurių pirmiau viso ko priklauso sąvoka apie gerą ir blogą, ir čia pat jam išaiški, kad gerą jis turi daryti, o blogo vengti. Pažinus savo tėvus išaiški, kad jie reikia mylėt ir jų klausyt, pažinus Dievą išaiški, kad gera yra Jį mylėti, gerbti ir Jam tarnauti, o bloga ir nedora Jo neapkęsti, daryti Jam į kerštą, plusti Jį ir t.t. Žodžiu žmogus sekdamas savo protą pa-

žįsta aiškiai apskrituose ruožuose pamatinius gamtiškų dėsnių reikalavimus, pažįsta taipgi, kad laisvas yra tuos reikalavimus pildyt ar ne. Šios laisvės sritis ir sutveria dorišką žmogaus asmens sritį. Kas link kiekvieno savo pasielgimo esančio šioj srityj žmogus jaučia savyje pagyrimą, ar papeikimą, kuriuos suteikia žmogui jo sąžinė.

Rengianties taip ar kitaip pasielgt sąžinė rodo, kas toj srityj pavelyta, o kas ne, čia turime perspėjančią sąžinę. Jei žmogus girdėdamas tą sąžinės balsą jo nepaklausė, tai po blogam darbui sąžinė nepaperkamai pradeda žmogui jo pasielgimo blogumą išmėtinėti, priekaišauti ir teisti—tai čion turime jau teisiančią sąžinę.

Be šiuodviejų sąžinės rušių esama dar ir kitokių. Mat žmogaus širdin neišdildomai įdiegti tik apskriti pamatiniai gamtiškos doros dėsniai, o padaryti tokias ar kitokias iš jų išvadas, tokius ar kitokius jų pritakinimus jau visiškai priklauso nuog pavienių asmenų. Dėlei įvairumo aplinkybių, kuriose tenka žmogui gyvent, pasirodo tinkamiausiais daugiau ar mažiau įvairųs pritaikinimai, padaryti iš pamatinių sąžinės perspėjimų, kitais žodžiais — atsiranda įvairios sąžinės rušįs, lygiai, kaip pav. grožio ar tiesos skonįs: jos yra kiekviename žmoguje, vienok konkretiškai pritaikintos rodo didesnį ar mažesnį įvairumą.

Kaip ačiu nėtikusioms aplinkybėms grožio ir tiesos skonis žmoguje gali but dikčiai suklaidinti, taip gali atsitikt ir atsitinka ir su sąžine. Pav. ir ant žemiausio kulturos laipsnio stovįs laukinis žmogus labai aiškiai žino, kad nedora yra užmušt kitas žmogus. Bet tulose aplinkybėse jo galvoj atsiranda klausimas: ar sąvo kruviną priešą sutikus jį beginklį negalima užmušt?

Čia jau dalykas tampa painus ir biskis po biskiui gali išsidirbt nuomonė, kad galima; o toksai įsitikrinimas ytin sutvirtės, jeigu priaugančioji jaunuomenė iš visų pusių girdi, kad taip daryt netik galima, bet net pagirtina ir yra drąsos ženklas. Tokiuo keliu sąžinė ir lieka suklaidinta.

Arba kitas pavyzdis. Naturališkose aplinkybėse užaugusiam jaunam žmogui visiškai aišku, kad lytiškas bendravimas yra darbas negeras, nedoras, neleistinas. Bet išėjus į „svietą“ ir susidurus su „kultura“, jis iš visų pusių išgirsta, kad toks darbas netik savyje neturi nieko peiktino, bet net yra vyriškumo ženklas; maža to: nuog įvairios rušies šarlatanų girdi, kad toks yra butinai reikalingas sveikatos palaikymui ir t. p. svarbiems dalykams. Esant tokiose aplinkybėse ir neturint po savimi tvirto pamato pigu pasiduot tokiai opinijai ir ilges-

niam ar trumpesniam laikui suklaidint sąžinės balsą arba ir visai jį užslopint.

Toks sąžinės klaidingumas dažnai įvyksta ir visiškai be paties žmogaus kaltės, bet taipgi dažnai buna kaipo pasekmė blogų palinkimų ir geidulių, drumsčiančių gryno proto išvadas, Pav. iš priešo sunku sulaukt bešališkas atsiliepimas, nes neapykanta ir fanatizmas drumsčia jo protavimą ir verčia priešioj pusėj matyt vien tik blogą. Pikti palinkimai dar daugiaus įsigali protaujant apie save patį. Savymeilės apakintas subjektas jieškos įvairių sofizmų, savo blogų darbų išteisinimui, jieškos skylių, per kurias galėtu išlįst nuog sveiko proto ir sąžinės užpuolimų, gaudys visokius argumentus, kad pagražinti savo iškraipytus geidulius, kurie kaipo gudrus sofistai pataikaujančiais šnibždėjimais perkalbinės jo valią.

Jei savo gyvenime žmogus blogus darbus atvirai skaitys gerais ir darydamas iš to išvadas elgsis sulig jų, tai jo sąžinė bus t i k r a, bet n e t e i s i n g a, kaipo paties žmogaus ar kitų suklaidinta. O kas išeidamas iš pamatinių teisingų dėsnių išvadas iš jų teisingai pritaikins prie pavienių elgimųsi, tai jo sąžinė bus t i k r a ir t e i s i n g a.

Dažnai sakoma, kad tas ir tas yra be sąžinės, elgiasi besąžiniškai. Šiuomi anaiptol neišreiškiama, kad tas subjektas neturėtu supratimo kas yra gera, ar bloga, kitaip, kad jo sąžinė nerodytu jam jo priedermių. Šiuomi pasakymu tik išreiškiama, kad ansai subjektas turi parašyta, tik skaityt nenor, kad jis neatsižiuri į savo sąžinę, neklauso jos balso ir reikalavimų, vengia jos statomų priedermių.

Yra dar į s i t i k r i n u s i ir a b e j o j a n t i sąžinė. Pirmoji bus kada su įsitikrinimu sprendžiame apie doriško musų pasielgimo budą ir neabejojame apie tokio musų nusprendimo teisingumą. Priešinguose atvejuose turėsime abejojančią arba t i k ė t i n ą sąžinę. Kas ir smulkiuose dalykuose sugeba atskirti gerą nuog blogo apie tą sakome turintį j a u t r i ą sąžinę. Kas sąžinės abejojimuose greitai ir be užtektinų priežasčių linksta laisvės pusėn ir atmeta priedermes, turi s v y r u o j a n č i ą sąžinę, o kas be užtektinų priežasčių mato blogą ir nuodemingą ir ten kur jo ištikrųjų nėr', turi b a i l i ą sąžinę, kitaip yra skrupulatas. Galop yra ir tokie subjektai, kurie vienuose dalykuose elgiasi perdaug bailiai, o kituose perdrąsiai. —Tokios tai svarbiausios sąžinės rušis.

Atsižiurint į jas ypač ir tvirtinama, kad sąžinė tai ne daugiau kaip vien evolucijos ar auklėjimo išdirbtas instinktiviškas jausmas. Bet suvis nesimato, kad ši nuomonė butu teisinga.

Jei nepainiot sąžinę su sąžiningumu, kuriuomi yra valios palinkimas ištikimai sekti sąžinės paliepimus, tai tada aišku, kad pati sąžinė yra proto funkcija, o ne instinktiviško jausmo išreiškimas. Kitaip butu visiškai neišaiškinami ir visi toj srityj pasitaikantieji įvairumai, o taipgi, kas dar svarbiaus, butu neišaiškinama, kokiuo budu žmonės gali šiandien garbinti tai, ko vakar nekentė ir atvirkščiai, kaip taip atsitinka pav. su atsivertėliais iš vieno tikėjimo kitan, perėjusiais iš vienos partijos į priešingą kitą ir t.t. O jeigu historijoj randame daugybę pavyzdžių kur žmonės drąsiai pasiryžo verčiau visų žemiškų gėrybių nustoti, o ne eiti prieš sąžinės balsą,—tai tokie nuotikiai liudija, kad sąžinės balsas esąs daugiau nei per užauklėjimą ar evoluciją pripuolamai atsiradęs neaiškus jausmas to kas žmogui naudinga. Juk butu daugiau nei beprotystė aukoti savo turtą, garbę ir net gyvybę dėlei kokio tai neturinčio jokios reikšmės, nežinia nei iš kur nei kaip atsiradusio jausmo.

Taip kad krikščioniška pasaulėžvalga duoda visame kame patenkinantį atsakymą, kad sąžinė yra Dievo tvarinys ir malonė, daranti esybišką doriškai-tikėjimiškų padelių dalį žmoguje, kuriais Dievas papuošė žmogaus dvasią ir padarė ją Dievo paveikslu. Sąžinė—tai Dievo balsas žmoguje, turintis Dievuje savo pradžią ir apribojimą. Bet šis Dievo balsas kaipo Apreiškimas netiesioginis, o tik visose savo funkcijose apsireiškiąs per nuosavius žmogaus dvasios veiksmus, gali but iškraipytas, o net ir visai užslopintas, kas tuojaus atsitinka kaip tik žmogus užmiršęs savo Sutvertoją, daugiau ar mažiau pradeda garbint sutvėrimą, kitaip daugiau ar mažiau atsiduoda stabmeldybei, vis tiek koki ji ne butu sulig savo paviršiaus: kulturiška ar nekulturiška, išlavinta ar neišlavinta, moksliška ar nemoksliška, krikščioniška, katalikiška, pirmeiviška ir t. t.

Šitoki pažvalga į sąžinės atsiradimą ir esybę, žinoma, ne pagal skonį „naujos pasaulėžvalgos“ propagandistams, kurie giriasi galį puikiai apsieiti be Dievo. Sąžinė kaipo Dievo balsas tai skambą „mytologiškai“ (Wundt). Bet „naujieji“ prieš tai netur jokio argumento. Jie tik nuolat giriasi, kad jų mokslas esąs ne apriorišKas, o tame pat laike jie a priori atmeta viršpasaulinio Dievo ėsimą; jie giriasi viską remią ant faktų ir prityrimo, bet taip daro kol tie faktai tinka į jų apriorišKas schemas, o kaip netelpa, tai paspiriami šalin. Imkim pavyzdį iš tyrinėjimo apie sąžinės esybę.

Nežiurint į visus liudijimus apie sąžinės visotinumą ir jos statomų reikalavimų panašumą stengiamasi visgi ją neguot ar bent aptemdint. Mat tai daleidus reiktu pripažint čion pėd-

sakus augštesnės už laiko ir erdvės ribos priežasties. Vienas iš tokių mokslininkų atvirai kas link šio dalyko prisipažino. Jis rašo: „Jeigu žmonių sąžinė nuog seniausių laikų vienoj pusėj jiems gerus darbus daryti liepė, o kitoj — pav. žiaurius užgynė, tai tokio visotinai apsireiškiančio... vidujinio įstato išaiškinimas vargu bebutu galimas, arba kas reiškia tą pat, jis reiktu aiškint antgamtiškai. Nes kyla klausimas kaip visų žmonių širdis galėjo susidurt su šiuom stebėtinu gyventojum, kas jį ten apgyvendino? Tada jį reikia išvadžiot iš Dievo arba kitos viršjausminės esybės. Jeigu gi įvairiuose laikmečiuose viešpatauja įvairios sąžinės“...[1]) tai viskas aišku.

Taigi, kad neaiškint sąžinę iš viršgamtinės priežasties, iš Dievo, atmetama į šalį kuoaiškiausi faktai, o jų vieton statoma tinkami daleidimai, kad paskui juos padėti pamatan kaipo priparodytus faktus. Ir tai vadinasi neapriorišk as, rymantis ant faktų tyrinėjimas!

Mes gi regėdami sąžinėje Dievo duotą mums doriškame gyvenime vadą dabar arčiau prisižiurėsime į to vado autoritatę. (T. b.).

Sillon'as.

Krikščioniškai-demokratiškasai judėjimas, kuris savo organizacija ir elastiškumu kaskart daugiaus pradeda stebinti net pačius priešus, šiandiena turi jau savo tvirtus principus, historiją, išdirbtą darbo metodą — žodžiu eina kartu su kitomis visuomeniškąjį gyvenimą reguluojančiomis mokintuvėmis.

Kaip kituose mokslo ir kulturos dalykuose, taip ir čia Vakarinė Europa buvo pirmoji ir viršminėto krikščioniškai-demokratiškojo judėjimo platintoja ir priėmėja t. y. pirm negu tos naujos gimstančios systemos aidas atsimušė ir rado obalsį musų manančios visuomenės intelekte, praėjo nemaža, laiko ir pačiame pirmutiniame jo pamate pasirodė ir įvyko permainos ir pagerinimai. Taigi jis mus pasiekė jau nebe primitiviškas, silpnutis, bet pasipuošęs, tvirtas,

[1]) *P. Rée*: Die Entstehung des Gewissens, Berlin 1885, S. 31.

gerai pamatuotas. Atsižiurint dabar į musų tautos kilimą, į jos surus, ypač pradedančius suprasti geros demokratiškos organizacijos svarbą ir rolę tautų historijoje, neprošalį manau busiant pažinti tos taip visur įsivyravusios ir daugiaus už kitus prasiplatinusios visuomeniškosios systemos pradžią ir charakterį. Pas įvairias tautas, atsižvelgiant į jų budą, naminį gyvenimą, religijiškumą—ir to judėjimo pirmieji apsireiškimai yra įvairųs. Visus perkratinėti reikėtu ir tam tikro prisitaisymo ir gabumų, taigi paimsime tik vieną tautą ir jos vieną iš to atžvilgio atsižymėjusią savo gyvybe ir veiklumu organizaciją. Taja organizacija yra tiek pastaruoju laiku pridaręs triukšmo musų ir svetimtautinėje periodinėje literaturoje „Sillon'as".

I.

Pirmutinis krikščioniškai-demokratiškojo judėjimo pasirodymas.

Krikščioniškai-demokratiškasai judėjimas Francijoje siekia pabaigos pirmosios pusės praeitojo šimtmečio. Tas laikas žinomas visuomeniškųjų mokslų historijoje kaipo ištisos eilės naujų visuomeniškojo veikimo systemų periodas. Jis yra liudytoju pirmojo labai triukšmingo ortodoksų socialistų visuotinojo susivažiavimo, jis matė Austrijos psychologiškos socialistų mokintuvės, Vokietijos valdiškųjų ir historiškųjų (katheder Socialismus) socialistų pradžią[1]).—Visos tos ir kitos mokintuvės griauždamos vieną kitą visur kur tik reikėjo stoti prieš katalikų Bažnyčią, savo nuolatinį priešą, ėjo petys į petį didžiausioje vienybėje, per ką, žinoma, jų įtekmė viešpatijų gyvenime iškarto pastebėta. Duryje tiems naujiems obalsiams visur buvo atdaros ir Francija, dar 1848—1870 m. turėjusi katalikišką valdžią laikiusią savo rankose viešąją opiniją, lieka derlingiausia socializmo įvairių rušių dirva[2]). Ačiu systematiškai varomai agitacijai, ačiu atšalusios aristokratijos indiferentizmui, visur, kaip iš po žemės mušąs šaltinis, dideliais, drąsiais žingsniais eina socialistų darbas sparčiai pirmyn: užsimezga organizacijos,

---

[1]) *Karol Gide*: Zasady ekonomii społecznej — przez *Dra Włodz. Czerkawskiego*. Warszawa, 1907, p. 30—35.

[2]) „Przegląd Powszechny", rok XXVI, t. CI, 1909. *Marya Straszewska*: Ruch społeczny młodych kat. Francyi. ps. 25—26.

pirmieji syndikatai, laikraščiams leisti draugijos. Neskaitlingas katalikų visuomenininkų burelis, matydamas tokį priešų uolumą ir pasišventimą, iš antros gi pusės menką sulyginant katalikiškosios visuomenės sau užuojautą[1]), iškarto nei drįste nedrįso daryti viešos opozijos tikroje to žodžio prasmėje, tik patylomis dirbdami taisė viešajam pasirodymui kelią. Taigi gyvenimas buvo nenormališkas, ilgiaus taip pasiviškai užsilaikant laukti ir žiurėti į priešų pasisekimą, nebuvo tiesiog galima. Ir štai pasirodo ant politiškojo lauko katalikiška francuzų inteligentų draugija, užsimezgusi 1886 metais[2]). Draugija pasisavina gr. de Mun'o programą ir jį stengiasi išpildyti. Sąnarių skaitlius, visos draugijos gerovė ir spėka darbuojanties joje iš svietiškių Jurgiui Goyau, Pranui Veuillot, Jonui Lerolle — iš dvasiškių Mury, Lemire'ui, Quillet'ui ir Moniot'ui eina kaskart geryn ir apima platesnes ribas.

Didžiausiu vienok krikščioniškai demokratiškojo veikimo tverėju ir įstatymdaviu yra Leonas XIII. Tas senelis Popiežius matydamas iš visų pusių kilančius naujus systemus, keblų tikinčiųjų padėjimą, nustebino visus išleisdamas 15 d. gegužio 1891 metais encykliką „Rerum Novarum". Yra tai Kristaus vietininko į savo globai pavestą aviją balsas, kuris duoda krikščioniškajam pasauliui naują ekonomiškai-visuomeniškojo veikimo programą. Encyklika „Rerum Novarum", kurios svarba iki šiolei dar nevisai žmonių suprasta, apskrituose bruožuose stato prieš mus krikščioniškos valstijos visuomeniškai-ekonomišką idėalą. Atsižiurėdamas į laiką ir jo reikalavimus geniališkas protas visuomenininko Popiežiaus apima visas pamatines visuomeniškojo gyvenimo sritis. Yra tai tikrai Katalikų Bažnyčios programas—apimąs visus laikus ir visus žmonės[3]).

Lygiai dešimts metų vėliaus (sausio 19 d. 1901 m.) tokioje pat dvasioje išeina kita kardinolų kongregacijos surengta encyklika — „Graves de communi". —Ši kaip ir pirmoji pakartoja, apšviestus Kristaus ir Bažnyčios mokslo šviesoje, visus musų dienų troškimus-idėalus. Tuodu neapkainuo-

---

[1]) *Marya Straszewska*: Ruch społeczny. p. 26.

[2]) Ibidem. p. 29. — L'association catholique des jeunes Français, trumpiau — A. C. J. F.

[3]) *Ks. L. Lipke*: Nowe kierunki społeczne i ideały przyszłości Kraków. 1904. pp. 230—231.

jamos vertės dokumentu (juos supras ir atjaus tik busiančios kartos), kurie bus beabejo su laiku visuomenės santikių norma, jau dabar rado pasekėjus įvairiose krikščioniškojo pasaulio šalyse. Ypač gi tuomi sulig Leono XIII paduotojo programo veiklumu atsižymėjo mokslus einanti francuzų jaunuomenė.

II.

Sillon'o pradžia.

Burelis Paryžiaus akademikų — karštų katalikiškomis pažiuromis jaunuolių — pradėjo 1894 metais išleidinėti nedidelį literatiškai-visuomenišką mėnesinį laikraštėlį vardu „Sillon“[1]).

Laikraščio obalsis buvo—jieškoti tiesos su didžiausiu atsidavimu[2]). Laikraštis visad gyvas daiktas, jis ir dabar traukė savęsp vienodai manančius, ypač jaunimą. Praslinkus kuriam laikui prie redakcijos spiečiasi dar tvirtesniais pažiurų ryšiais susirišusios visuomeniškuosius mokslus einančios jaunuomenės ratelis. Draugai artimesnio susipažinimo ir minčių pasidalinimo dėlei laiks nuo laiko daro susiėjimus, pasikalbėjimus, susirinkdami pas vieną iš draugų — inžinierių, buvusį kareivį p. Morkų Sangnier. Ta iš pažiuros menka ir silpnutė sąjunga ir yra religijiniai-visuomeninio judėjimo užmazga, kuri sulyginant greitai parodė savą nepaprastą gyvumą[3]). Draugų burelio širdim, apie kurią viskas sukasi, kuri lieka ir pastiprinančia kovoje už pažiuras jiega, yra tas pats M. Sangnier, „Sillon'as“ gi, kuris dabar virsta dvisavaitiniu, liekta Francijos jaunų demokratų organu.

„Draugas Morkus“, taip jį paprastai vadina sėbrai, tai gilaus proto ir išsilavinimo, karštos širdies žmogus, kuris moka sujungti savyje ir religijinį mysticizmą ir įžymų organizacijinį gabumą. Priegtam — tai vyras tikras katalikas, supratęs ir pamėgęs dvasią ir dabarti-

---

[1]) Sillon — vaga, ant viršelio programinio laikraščio numerio matome reprodukciją žinomo Francijoje paveikslo — vienuolio ariančio kietą sueižėjusią dirvą.

[2]) „Il faut aller au vrai avec toute son âme“. — Tas motto ant visų Sillon'o leidinių.

[3]) *Fr. Veuillot*: Action sociale des jeunes. Le Sillon. p. 4—6.

nės civilizacijos, pirmyneigos siekius ir taikinąs tą visą gyveniman[1]). „Tolimas jam taip paprastas šiandien fanatizmas, nerasi jame nei šešėlio užsidarymo, slėpimosi, pašalinių slaptų tikslų — kas, deja, dažnai yra logiška išvada apleisto proto, žemo kulturos laipsnio ir neprotingo uolumo pildyme savų pareigų“[2]).

P. Morkus tai tikras XX amžiaus apaštalas, turi visas tam reikalingas kvalifikacijas: pažįsta laiko reikalavimus, moka tinkamai darbuotis ateities labui, taigi ir nestebėtina, kad jaunimas, kuris ateitimi gyvena, eina paskui jo, žiuri į jį kaipo į savo vadą, laikosi jo paduotųjų ir gyvenime užlaikytinų taisyklių. „Nežinau, taip rašo apie jį vienas draugų, kas mane prie to žmogaus traukia, ar jo kalbos dailumas, ar ta draugiškumo dvasia, kuri taip visur ir visada jame prašimuša, visus žavėdama ir prie saves traukdama“. Bet geriausiai to vyro prakilnų, gabų, energišką pasišventimo pilną budą charakterizuoja patįs darbai.

„Pirmuoju musų žingsniu, sako M. Sangnier[3]), tai darbas su mokslus einančiaja jaunuomene. Birželyje 1899 m. atkreipėme domą į šiuos to darbo skyrius:

1) steigti kuodaugiausiai jaunimui nuo 15 — 20 metų sociologiškųjų ratelių,

2) pratinti tą jaunuomenę prie savarankiškumo,

3) supažindinti ją su katalikiškuoju judėjimu, parodyti jo svarbą reikalingumą ir

4) kiek galint suvienyti draugus atskirų ratelių“.

Gerai, išsamiai apsvarstęs su draugais tas ir kitas praplatinto veikimo puses, Sangnier pradeda jas realizuoti. Iš pradžios kaip ir kiekviena permaina taip ir ši sutiko nuožmią opoziciją, vienok gi pats jaunimas su entuziazmu viską priėmė. Kaip ištikrųjų viskas tinkamai buvo sugalvota, matyti nors ir iš to, kad tais metais prie „Sillon'o“ susispiečia apie 20 sulig paduotosios Sangnier minties pagerintų jaunimo ratelių. Augant sąnarių skaitliui, augo vienkart ir prisirašiusiųjų pasiaukojimas, noras darbuotis. Taip jog minėtiname manifestacijiniame 19 lapkr. 1899 m.

---

[1]) Jo gilus tikėjimas matyti iš laiško į draugus sillon'iečių veikimą pasmerkus — cf. Revue du Clergè Français. t. LXIII — № 380, 1910 m. p. 758. Ten pat laiškas Sangnier'o į Pijų X-jį p. 756.

[2]) *L. Lipke*: Nowe kierunki. p 234.

[3]) L'association Catholique, Les catholique et l'éducation du peuple: Les universités populaires M. Sangnier—1900. n. 4, 5—p. 433.

Sillon'o susirinkime didelė Geografiškosios draugijos salė, kur tuomet buvo susirinkimas, pasirodė permaža, nebegalinti satalpinti minių iš visų sostinės kampų susigrudusios jaunuomenės, norinčios kovoti po Sangnier'o vėluva[1]). Meilė, draugiškumas, lygybė tarp akademikų ir darbininkų (jie nuo to laiko įeina į Sillon'ą) buvo pavyzdingiausia: šnekučiavosi, tarėsi, ginčijosi ramiai, drąsiai, jausdamiesi kad eina nors ir ne vienais takais, bet prie to paties tikslo. Kiekvienas gerai žinojo ir suprato, jog tvirčiausiu ryšiu jungiančiu sillon'iečius buvo meilės ryšiai. Susirinkimas pasibaigė trenksmingais šauksmais — „pirmyn draugai, daugiaus drąsos, musų darbą laimins Kristus, tegyvuoja tėvynė!“[2]).

Toli užmatąs protas sillon'iečių vado suprato, kad neužtenka laiks nuo laiko daryti susirinkimai, pasirodyti ant priešų tribunos savų persitikrinimų apginimo dėlei, išleisti vieną kitą katalikišką brošurėlę, bet drąsiai žengti pirmyn, supažindinant saviškius su svarbesniais kiekvieno piliečio gyvenimo klausimais. Mat tuo pačiu žmogus įgauna pamatą po kojomis ir gerą ginklą kovoje su priešu. Vienok visa tai įvykdinti galima tik sunkiai dirbant ir šviečianties. Ir to nenusigąsta. Patiems darbininkams reikalaujant, Sangnier paaukodamas nemaža savo asmeniško turto ant bulvaro Raspail įgauna didelius draugijai namus, kuriuose laikiniai tilpsta visi draugijos leidiniai ir steigiamoji savitarpiniam išsilavinimui darbo salė[3]).

Pirmasis tos viešos Sillon'o įstaigos tikslas — padėti jauniems referentams prirengti paskaitas. Mat čia jie rasdavo miklius iš tarpo draugų patarėjus, gabius mokytojus, kurie nurodydavo į tam tikrus šaltinius ir mokslišķojo darbo metodą, atsiremdami ant meilės ir broliškumo principų. Toliaus savitarpiniajam išsilavimui draugai bureliais lanko viešasias įstaigas: muzejus, dirbtuves, bažnyčias, parodas etc. Prieš kiekvieną ekskursiją trumpai, aiškiai patėmijimų pavydale aiškinama, į ką žiurėtojas privalo atkreipti didesnę domą, kad tokiuo budu išdirbtu savyje skonį, nors apskri-

[1]) *Marc Sangnier*: Le Sillon—Esprit et Méthodes, au Sillon, Paris 1905. p. 49 ir 125.

[2]) *M. Sangnier*: Le Sillon. „Allons, courage, camarades! C'est pour le Christ! C'est pour la France! p. 133.

[3]) ibid.—„Les Salles de Travail“. p. 49 ir 137.

tą žmogui reikalingą dailės ir grožio supratimą[1]). Prityrimas parodo, kad tai yra viena geriausių metodų savos nuomonės išdirbimui. Taip darbas verda rateliuose ir per tat visoje tų veikėjų draugijoje.

III.

Tolimesnieji Sillon'o darbai.

Neužsiganėdindamas vienok tuo Sillon'as nori dar savo apaštalavimo ribas išplėtoti, patraukiant į darbą tuos jaunuolius, kurie dar neprigulėjo prie ratelių. Tuo tikslu kitame dar erdvesniame bute pradeda rengti paskaitas, pašnekėsius ir muzikališkus vakarus liaudžiai. Užgimsta pirmasis liaudies universitetas — 3 d. vasario 1901 m. „Dideli apgarsinimų lapai apskelbė tautiečiams, kokioje dvasioje ketinama darbuotis", sako Sangnier[2]).

Padaręs tokią tvirtą pagrindą tėvynės centre, Sangnier turi omenėje ir provincialinių pozicijų užėmimo svarbą t y. reikalingumą išnaudoti visuomeniškajam darbui inteligentiškasias spėkas sodžiuose. Katalikystė darbininkų tarpe ir sodžiuose nelabai žydėjo, nes senesnieji darbininkai, norėdami atsispirti prieš kapitalo slėgimą, kiek pirmiaus susibloškė prie socialistų syndikatų[3]). Sangnier pradėdamas viską nuo pamato ir dabar prisilaiko to paties principo, kreipdamasi pasitikėdamas gerų pasekmių į kaimo jaunimą. (Jis tame atžvilgyje laikosi Ozanam'o obalsio „L'avenir est aux jeunes" — ateitis priguli nuo jaunimo). Kįla nauji vargai: jaunimą patraukus reikėjo jį organizuoti, rodyti nors iš pradžios kelią. Stoka iš jų pačių tarpo tinkamų rateliams vadovų — perdaug buvo aiški. Į ką reikėtu kreiptis? Ilgai nemąstydamas Sangnier apsistoja ant kaimo kunigijos, kuri jo nuomone geriausiai tam tikslui atsako, kaipo paties jau pašaukimo spiriama pasišvęsti Bažnyčios ir žmonijos labui. Traukia ją į darbą. Dvasiškiai prielankiai atsiliepė ir nuo to laiko gimsta Sillon'o idėjinis susiartinimas su provincijos kunigija. Kunigijai dabar at-

---

[1]) *Marc Sangnier*: Esprit et Méthodes—p. 50.

[2]) *Marc Sangnier*: de Sillon. V. Institut populaire du 5-e arrondissement—p. 141.

[3]) *Marya Straszewska*: Ruch społeczny młodych katolików we Francyi. Przegl. Powsz. 1909 r. t. C. 1. p. 39.

sirado naujas darbo laukas, kad parodyti savo užuojautą, pasišventimą ir prityrimą tame tikrai bažnytinėje dvasioje varomame darbe. Tat ir matome kaimo Sillon'o rateliuose visur vadovaujant vietinius vikarus ar jaunesnius klebonus, nes senesnioji karta ne tik nebuvo prie to prisirengusi, bet dar tą visuotinąjį judėjimą visaip peikė. Iš čia aiškus dalykas, koks buvo ratelio vadas — toks ir paties ratelio veikimas. Dalykai ėjo kuogeriausiai. Sillon'as ir sodžiuose rado daug pasekėjų, trejiems maž daug metams praslinkus provincialinių ratelių skaitlius pasiekė 600.

Išsiplėtimas sillon'iečių veikimo po kaimus netrukdė darbo į platinimo krikščioniškai-demokratiškojo judėjimo pačiame Paryžiuje. Kliučių, žinoma, buvo daug—ir kur jų nėra? Reikėjo jas pergalėti, nes kitaip visas Sillon'o veikimas butu galėjęs apsistoti, ar bent nuostolius turėti. Ir tikrai manė sau sillon'iečiai, ką padės musų visuomeniškasis darbas ir pagalba, kurią nešame broliams proletarams jų buvio pagerinimui, jei tiems pat darbininkams nepriparodysime, jog teisybė yra pas mus, o ne pas socialistus? Mes mat auklėtumėm jų kuną, jų fyziologiškąją pusę, o socialistai išplėštu mums jų sielas, nes jie jau iš seno turėjo išmėtytus po visą valstiją liaudies universitetus. Eidamas tuo pat keliu ir Sillon'as savo vado pinigais steigia pirmuosius liaudies universitetus—draugijos leidiniuose vadinamus i n s t i t u t a i s[1]). Durįs į tuos institutus kiekvienam buvo atdaros, nes Sangnier norėjo supažindinti savus pasekėjus su priešų nesąmoningais užmetinėjimais viešuose ginčuose ir iš čia šaukė juos į kovą žodžiu ir darbu. Pasiremdami žodžio liuosybe, nuo ko ir priklausė liaudies universitetų pasisekimas, sillon'iečiai padarė tas įstaigas tikromis katalikiškųjų idėalų apginėjomis ir tuo atnešė nemažą katalikystei naudą[2]). Bet iš antros pusės kuo augščiau kįlo universitetų autoritatė ir pasisekimas, kuo didesnės minios lankė sillon'iečių daromas viešas liaudžiai lekcijas, tuo opozicija augo ir drąsėjo. Išnaudodami lankymosi ir žodžio liuosybę, atvirai gi kenkti negalėdami

[1]) *M. Sangnier*: Le Sillon „Les Instituts populaires" p. 53.

[2]) Lettre de N. S. P. le Pape Pie X á l'Episcopat Francais sur le „Sillon". Paris, p. 11—„En fait de force morale il n'en connaissait qu'une, la force catholique, et il allait proclamant que démocratie serait catholique ou elle ne serait pas.

socialistai stengėsi kaip beįmanydami įnešti ir čion destrukcijos gaivalą. Trukdė Sillon'o kalbėtojus, užėmę gi tribuną gaišino laiką tęsdami kalbas, ir to negalėdami stengėsi padaryti triukšmą, kad iš antros pusės įtraukti policijos intervenciją[1]). Priešų žingsnis nepaliko nepatėmytas. Vienok kas reikėjo daryti, kaip elgtisi, kad tą įsiskverbusią nesveiką srovę prašalinti, kiton pusėn nukreipti?

Sillon'o gyvybė nepasiliko bergždžia, jos pažįstą visuomenės psychologiją vadai ir ant to rado ne paliativą, bet tikrai tinkamą vaistą. 20 gruodžio 1901 metais įsteigė Sangnier savąją „Gvardiją"[2]). Jos užduotimi buvo tvarkos ir žodžio liuosybės viešuose draugijos susirinkimuose palaikymas[2]). Prirengta paslaptyje iš tam tikrų jaunų, karštų spėkų ši gvardija pasirodo iškarto taip išlavinta ir mikli, kad nuo to laiko susirinkimuose tvarka kuopavyzdingiausia: gvardija saugo ir savų ar švečių kalbėtojų teises. Pildydama sąžiningai savo pereigas gvardija taip visiems patiko, ir pasirodė reikalinga, kad kiekvienas Sillon'o skyrius kaip mieste taip ir sodžiuose butinai stengėsi sutaisyti iš savo tarpo kaipo ratelio paspirą gvardijos burelį. Nenešioja jie ginklų, bet pažindami gerai gimnastikos įstatymus ir be jų daro reikalingą tvarką. Garbųs socialistai iš principo pripažįstą riaušes, neiškentė ir tame dalyke nepadarę opozicijos: jaunųjų gvardija apturėjo krikštą iš kraujo 1903 m.[3]). Spėką ir ištvermę tarnystėje semia draugai gvardistai iš dvasiškų ir fyziškų šaltinių. Iš norinčių padauginti gvardijos eiles naujokų reikalaujama paklusnumo, pavyzdingo morališko gyvenimo, pergalėjimo savęs ir atlikimo tam tikro bandymo bei kvotimo. Reališkas Sillon'o ginimas, užtikrinimas kalbėtojams pilnos žodžio liuosybės, tvarkos susirinkimuose palaikymas ir geras pavyzdis— tai gvardijos svarbiausia užduotis. Darbas tikrai aktiviškas už ką juos teisingai palyginama su viduramžiniais už šv. Žemę kovojusiais raiteliais. Tat ir jie turi viena uniformą: raudoną kepuraitę su kryžučiu ir pradine Sillon'o raide, baltus plačiu vilnoniu diržu prijuo-

---

[1]) *Fr. Veuillot*: L'action populaire—Le Sillon p. 26., tą taipgi patvirtina *M. Straszewska* cf. p. 40.

[2]) *M. Sangnier*: Esprit ei Méthodes—p. 55. Extrait du règlement p. 166.

[3]) *Marya Straszewska*—„Prz. Pow." p. 40—41.

stus marškinius ir tamsias su tokiomis pat žekėmis kelnes. Prieš į gvardiją įstosiant atlieka panašias aniems viduramžio geležiniams vyrams apeigas, pv. naktinį budėjimą (veillée d'armes), iš kurių pirmasis buvo 19 sp. 1901 m. Atsižiurėdama į dvasinę kareivių pusę gvardijos valdyba neužmiršta ir seno Juvenalo priežodžio — „sveikame kune —sveikas ir protas", kas, deja, taip tankiai moksleivių gyvenime yra apleidžiama; rengia lenktynes, daro gimnastams konkursus etc. kad sustiprinti ir atgaivinti sustingusius prie automatiškų miestiečių užsiėmimų sąnarius. Rymo padrąsintas jaunimas kimba į darbą (noras buti tvirtu yra žmogui įgimtas) ir jau 1905 m. Sillon'o federacijos gimnastai už spėką ir narsumą gauna pirmąsias dovanas. Skaitlius visų Francijos Sillon'o kareivių 1905 metais siekė 50,000[1]).

Taip atrodo aplamai paėmus Sillon'o pradžia ir jo veikimo išsiviniojimas. Jau iš to galėjo žmonės spręsti ir tikrai sprendė, kad katalikystei Francijoj atsiremiant ant gyvo energiško jaunųjų gaivalo lemta bus atgyti ir atgauti tai, ką per paskutinį pusamžį viską naikinanti „laisvoji mintis" buvo nuveikusi. Tuomet sillon'iečių manyta ir veikta grynai katalikiškai, tas tat visuomenės jiems skiriamas misijos tarp savųjų darbas buvo visai motivuotas.

IV.

Sillon'iečių programas.

Norint geriaus pažinti kokią nors organizaciją, suprasti viešpataujančią joje dvasią, jos principus, reikia pažinti pamatiniai tos organizacijos programo punktai.

Kaip Sillon'as supratо krikščioniškosios demokratijos užduotį?

Krikščioniškoji demokratija, sako M. Sangnier „yra visuomeniškoji organizacija, kuri stengiasi kiekvieno piliečio susipratimą ir visuomeniškąją atsakomybę pakelti iki maksimumo"[2]). Kokios rušies busianti ta organizacija dabar sunku esą pasakyti, dėlto tai sillon'iečiai neturi j o k i o t a m t i k r o i š d i r b t o p r o g r a m o, bet einą kartu su žengiančiais pirmyn ekonomiškais ir visuomeniškais

---

[1]) *Marya Straszewska*: Ruch społeczny młodych we Francyi—p. 43.
[2]) *Marc Sangnier*: Le Sillon' Esprit et Méthodes p. 17.

santikiais, atsižiuri tik kad butu užlaikyti krikščioniškieji idėalai, paduoti encyklikoje „Rerum Novarum“. Tuo tarpu darą tai, ką galį: nešą apšvietos brangius vaisius liaudžiai, šviesdami ją ir doriškai ir protiškai. Ratelių užduotimi esą—prirengti iš savo tarpo mokytojus. Mokslo metodas kaip ir visas draugų sugyvenimas remiantįsi ant meilės ir brolybės principų“[1]). Kita dar svarbesnė Sillon'o ratelių užduotis—morališkas draugų ir per tai visuomenės pakėlimas. Rateliai turi auklėti, saugoti ir daboti sąnarių visuomeniškąsias doras, nes ant jų remsis busianti demokratijos viešpatija. Tos gi doros, tikros vidujinio christianizmo dukterįs, į sillon'iečių programą įtraukiamos yra šios: meilė, tolerancija, solidariškumas. Save pažinę pergalėję ir ištobulinę draugai turi rodyti tą kelią plačiai visuomenei.

Šie ir kiti prakilnųs iš giliai tikinčių širdžių paeinantieji obalsiai gaivino sillon'iečius jų pradėtame tėvynės ir artimo labo dėlei darbe. Nestebėtina todėl, kad katalikystė tampa lyg dalimi Sillon'o gyvenimo, nes tik ji viena tegalėjo pilnai užganėdinti prakilnius jaunų demokratų užmanymus. Visur, kur tik pasitaiko proga sillon'ietis nebijo pasirodyti esąs katalikas. Negana to—moka savo tikėjimą ir įsitikrinimus branginti ir ginti.

29 rugsėjo 1903 m. M. Sangnier surengė pirmąją sillon'iečių kelionę Ryman. Priimtas su savo draugais labai maloniai, adrese į jo Šventenybę pažymėjo katalikystės tėvynėje stovį ir žadėjo sulig Apaštališko sosto nurodymų ir toliaus darbuotis, by tik gautu pavelijimą ir tam tikrą palaiminimą. Ir vieną ir kitą Pijus X maloniai suteikė. Sugrįžęs tėvynėn Sangnier dar stropiaus ėmėsi darbo. „Mes — katalikai ir jeigu šv. Tėvas, kardinolai[2]) ir visi tie, kurių globai yra pavesta Kristaus Bažnyčia mums pritaria ir padeda, kodėl mus gąsdina šauksmai tų, kurie mus vadina novatoriais“?[3])

---

[1]) *Ks. L. Lipke*: Nowe kierunki społeczne i ideały przyszłości—p. 246.

[2]) Į Sillon'o pirmininką rašė kard. Ranipolla, Merry del Val ir kiti.

[3]) Cituota Lipke's—*M. Sangnier*: Ténacité, Sillon—1903—und. 5.

V.

Organizacija ir savitarpiniai santikiai.

Ryšiu, jungiančiu į vieną didelę draugiją Sillon'o sąnarius yra savitarpinė meilė ir brolybė[1]). Kas link pačių Sillon'o ratelių arba skyrių neturi jie jokių iš viršaus antmestų, varžančių įstatų, bet turėdami pilną savyvaldą veikia visai savarankiškai. Sillon'iečiai gali prigulėti ir prie kitų katalikiškųjų organizacijų. Iš čia tas stebėtinas Sillon'o margumas: vieni jo rateliai susideda vien iš suaugusių vyrų, kiti iš jaunimo ir tai—gimnazistų, akademikų studentų, didesnėji gi dalis iš jaunimo žemesniųjų luomų—tarnaujančių ir darbininkų. Priimama tik tuos, kurie patįs nori prie draugijos prigulėti, atsižymi uolumu paskaitų pritaisyme ir lankosi viešuose susirinkimuose. Paprastai kiekvienas ratelis susidėdavo iš 12 draugų. Visus ratelius kartu paimtus rišo organas „Sillon", vietiniai susirinkimai daromi kas mėnuo, provincijiniai kas 3 mėnesius, visuotinieji sulig reikalo kas metai.

Darbo metodas. Kaip organizacijoje taip lygiai darbo bei lavinimosi metode viešpatavo didelis įvairumas ir margumas. Priežasties reikia jieškoti dideliame mišrume draugų prigulinčių prie draugijos. Gerai vienok viskam prisižiurėjus ir tame margume galima patėmyti viena visų priimta taisyklė. Yra tai domos atkreipimas į tai, kad išdirbti kiekviename pavieniame asmenyje savarankišką nuomonę ir kritišką žvilgsnį į visus susirinkimuose svarstomus dalykus. Ir ne veltui. Tas daroma dėlto, kad kiekvienas sillon'ietis netik pats tą ar kitą jį užimantį klausymą suprastu, pažintu, persiimtu ir pamylėtu, bet reikalui esant, kad jį sulig tų savo įsitikrinimų tvirtumo galėtu drąsiai ir sumaningai ginti ir platinti Sillon'o idėjas. Tam tikslui daromi ginčai užima ratelių gyvenime nepaskutinę vietą, nes tik ginčuose įgaunama parlementarizmas, pripratimas viešai išreikšti, sugebėti apginti ir sustiprinti savas pažiuras. Ginčų teisingumo ir taisykliškumo prižiurima tam tikro susirinkimo išrinkto vyro, daugiausiai kunigo, nes iš pradžios kaimo Sillon'e rimtas ginčas greitai galėtu pereiti į tuščią bergždžią šneką.

---

[1]) Annuaire—Almanach de L'action Populaire guide social 1904. Paris, Lecoffre. Le Sillon et l'Action democratique p. 246.

Prie „Sillon'o“ redakcijos draugija turi savo kningyną, kur prelegentai ir sakytojai randa reikalingas kningas ir monografijas. Tematai paskaitoms ir sekantiems po jų ginčams nėra aptariami iš augšto: juos gimdo laikas. Paprastai esti labai įvairųs, apima visus galinčius sillon'ietį interesuoti klausimus.

Artimame su rateliais sąryšyje stovi liaudies namai—universitetai. Juose rengiamos praktiškos liaudžiai paskaitos pritaikintos amžiui, pažiuroms, lyčiai, pašaukimui etc.

Laiks nuo laiko Sillon'as daro visuotinus susivažiavimus, į kuriuos suvažiuoja visos Francijos Sillon'o ratelių delegatai. Susivažiavimų dvejopas tikslas—viešieji draugijos reikalai apsvarstyti, tarp savęs susipažinti, pasirodyti kas nuveikta ir ką reikia nuveikti.

1904 metai, kurie ypač atsižymėjo Sillon'o historijoje, ir yra tos krikščioniškai-demokratiškosios frakcijos aukso laikais. Nuo 1905 metų pamažėliu, nematomai Sillon'as pradeda sukti į kitą pusę[1]).

(T. b.).

Pr. Penkauskas.

Iš moksleivių gyvenimo.

Telšiai. Valdyba Telšių vyrų gimnazijos draugystės praneša, jog tos draugystės vyrų gimnazija Telšiuose gavo iš Apšvietimo Ministerijos mokiniams teises, taip kad dabar mokiniai, pabaigę čia gimnaziją, galės pastoti universitetan lygiai, kaip ir mokiniai valdiškųjų gimnazijų. Dabar galima pastoti I, II, III, IV ir V kliason. Kvotimai prasidėjo 26 dienoje gegužės m. šių 1911 m.

[1]) Le Mouvement Social.-revue catholique internationale t. XXXV Année. Octobre 1910. *G. Desbuquois*: La Lettre sur le Sillon: Emancipation et Dignité humaine p. 323.

JAUNIMO LAIKRAŠČIŲ TURINYS.

„DER AKADEMIKER“ Monatsschrift des Kath. Akademiker—Verbandes. № 6. *Prof. Dr. Schmidlin.* Die Katholische Missionswissenschaft. (Šio straipsnio autorius Münstero Universitatės Prof. išleidęs pirmąjį misijų reikalams skiriamą laikraštį „Zeitschrift für Missionswissenschaft“. Visa katalikiškoji vokiečių laikraštija ir mokslus einančioji jaunuomenė pilnai pritardama uolaus profesoriaus darbui linkianti jam kuogeriausios kloties ir pasisekimo. Šiuo žygiu jau pats p. Schmidlinas paduoda trumpą Misijų mokslo istoriją, jojo objektą, užduotis ir svarbą žmonijos gyvenime). *H. R.* „Fügung und Führung“. (Taip pavadintas neseniai apleidęs spaudą pluokštas laiškų žinomo vokiečių rašytojo ir moralisto Albano Stok'o į Juliją Meinekę—filologo M. dukterį. Įdomųs yra Dievo Apveizdos keliai, kuriais Jis karts nuo karto veda žmones prie tikrojo tikėjimo. Julijos M. gyvenimas ir atsivertimas tai viena iš puikiausių tų Apveizdos kelių ilustracija. Iš laiškų galima matyti visą jos atsivertimo psychologiją. Laikraštis pažymi svarbą to leidinio). *Hagfried.* Haus Lechner. Strömungen der modernen Lyrik. (Lyrika — tai tikras visuomeniškojo žmonijos gyvenimo veidrodis: joje kaipo veidrodyje atspindę, girdi, visi to ar kito laiko ir vietos musų vargai-bėdos. Tuo pasiremdamas piešia autorius Europos išviršinį vaizdelį nuo 70 m. iki musų laikų. Pasirodo kad laiko srovės kaskart maino ir lyrikos objektą, formą ir supratimą). *Rhabanus.* Sonett. Eilės. *Alphons v. Roth.* Alte Studentenlieder. Eine Plauderei. (Viduramžio studentijos gyvenimas daug kuo skirias nuo dabartiniojo. Nėsą tos liuosybės, smagumo, neprigulmingo savarankiškumo, kaip kad seniaus buta. Visa skirto platybė matyti iš anolaikinių moksleivijos dainų, kurių keletas paduodama). Akademische Rundschau: Von der Bonner „Renaissance“. Bericht der Akademischen Vinzenzkonferenz in Bonn.

„AUŠRINĖ“. № 2 (9). *R. Bytautas*: Ar-gi? (Autorius kritikuoja Dovydaičio pažiuras, tvirtindamas, jog Dov. tikėjimo apologija yra sustatyta palei Paulseną). *Kaškaitis*: Amerikos studentija. (Platus aprašymas amerikiečių studentų. Universitetų ir kolegijų Amerikoje yra 500, jų tarpe 160 medicinos mokyklų. Amerikos studentai netur lavinimosi kuopelių, panašiai europiečiams, jie mėgsta labiau užsiimti sportu. Pragyvenimas apseina nuo 250—900 dolerių. Lietuvių daugiausiai randasi Valparaise, bet jie tautiškai susipratę menkai. Apie grįžimą į Lietuvą mažai kas tekalba). *Vt. St.*: Prie paslaptіes angos. (Feljetonėlis skiriamas Liudui Girai). *Juozapas Gerbačauskis*: Kritika. (Atsakas kritikams užsipuolusiems ant Gerbačausko. Literatura tur išreikšti tautos dvasią, o ne partijas. Galų gale Gerbačausko kritikai o ypač Druskius yra išvadinti asilais; jei jie bliaus, tai netik lakštingalė, bet ir gaidys negalės dainuoti). *Vabalėlis*: Moksleivių gyvenimo apžvalga. (Lietuviai studentai pirmių pirmiausia statydavo tautos reikalus. Jie nedalyvavo Tolstojaus ir Muromcevo dienose. Tik dabar, išleidus įsakymą, varžantį universitetų liuosybę, ir lietuviai neišturėjo. Moksleivių tarpe atsirado „liaudininkų“ srovė: nešti visą mokslą ne miestams, bet eiti kaimuosna, dirbt tenais paskaitas ir t.t.). *Stasys Šilingas:* Supažindinkim jaunuomenę su musų Daile! (Svetimtaučiai-moksleiviai padaro šimtus mylių, kad tik nuvykti parodon. Mes-gi ir savųjų mažai telankom, nežinom, koki yra musų dailė. Jau pražiopsojome keturias parodas, stengkimės daryti ekskursijas į penktąją. Padėti surengti ekskursijas padės įvairios draugijos. Ypatingą domą vertėtu atkreipti „Saulės“ kursų auklėtiniams). *K. J.*: Vilniaus lietuviai-moksleiviai. (Vilniečiai lietuviai apsnudę. Pabuvę metus, ki-

tus mieste, paskui nelabai nor kalbėti ir su savo tėvais, išjuokia jų papročius. Visi, be mažo skirtumo, lyg ir pranykę lietuviai). *Maskviečių Farmaceutų Burelis*: Atsišaukimas-pranešimas. (Neperseniai lietuviai farmaceutai pradėjo rupintis savo reikalais. Maskviečiai per susirinkimą nutarė „Aušrinę“ priimti už savą organą. Darbas jau pradėtas. Tik nesnauskim!). *Siunas*: Lietuvis farmaceutas ir jo uždaviniai. (Lietuvis kiekvienam savo gyvenimo akymirksnyj privalo rupintis savo tautyste. Jisai nuolat privalo derinti savo sociališkus principus su tautiškais, savo veikimą sociališkoj dirvoj—su tautos reikalais. Ekonominės kovos lauke lietuviai farmaceutai kol kas negali sudaryti dvieju priešingų lietuviškų kuopų, negal kovoti kaipo lietuviai. Farmaceutų priedermė pavesti savo spėkas bendram tautiškam darbui). *K. Grinius*: Dar darbas. (Moksleiviai išvažinėja vasaros laiku į sodžius tur rupintis surasti, kur kalbama lietuviškai, kur lenkiškai, kad butų galima pravesti ribas lietuviškos kalbos. Nelengvas tai darbas ir reikalauja sąžiniškų darbininkų). *A. Jiešmanta*: Iš kur kilęs, ten ir grįžk! (Moksleiviai-kaimiečiai netur veržtis į miestus, o privalo platinti apšvietą kaimiečių tarpe. Jie tur rengti vasaros laiku populariškas paskaitas apie įvairius dalykus. Tebuva visa tai ne jaunos galvos svajonė, bet reališkiausias faktas!).

Klausimai ir atsakymai.

Atsakymas mokiniui E. apie jezuitišką taisyklę „tikslas išteisina priemones“. (Tąsa)[1]).

Belaukdami kol jezuitų priešai uždirbs 2000 guldenų[2]) suteiksime nors trumputę jezuitų šmeižimo istoriją ir bandymus uždirbt minėtus pinigus, toliaus arčiau prisižiurėsime taisyklei „tikslas išteisina priemones“ ir ant galo pajieškosime apskrito jezuitų nekentimo priežasties.

Suviršum pustrečio šimto metų atgal, tulas Dumoulin'as, tikras kalvinistas, parašė kningą Catalogue ou dénombrement des traditions romaines, kurios tikslu buvo neišgriaujamai tvirtai priparodyt, kad popiežius tai tikras įsikunijęs antikristas. Šiame savo veikale Dumoulin'as sugraibė ir „apdirbo“ didoką skaitlių vietų iš įvairių katalikiškų ypač jezuitiškų veikalų. Toks metodas patiko jansenistams. Prie jezuitiškų baisenybių Dumoulin'o veikale jie prikergė dar naujų ir tokiu keliu atsirado Morale de Jésuites, kuris veikalas kaipo šmeižiantis paskvilis buvo įtrauktas indeksan

[1]) „Ateitis“ № 3 p.

[2]) Pereitą kartą pasakyta 1000 gul.,—tai per apsirikimą. Kaip bus aišku iš žemiau einančių eilių 1000 gul. buvo pažadėta pirmu ruoštu; dabar gi **2000**.

ir parlamento paliepimu buvo Paryžiuje viešai sudraskytas ir sudegintas.

Metais paskiau pasirodė Nouvelle morale de Jésuites, kur buvo pridėta dar keletas tokiuo pat budu „apdirbtų“ citatų. Šio veikalo Romoj ir Paryžiuj buvo toks pat likimas kaip ir jo pirmtakuno. Bet nežiurint į tų veikalų užgynimą sausas citatų rinkinys mažai kam buvo interesingas. Padarymui šio veikalo populariško reikėjo, kad neskani sausa medega butu suvilginta pikantišku padažu. Geniališkas tokio padažo virėjas netrukus atsirado didžio fyziko ir matematiko Blazo Pascal'io asmenyje.

Tulas jansenistų kunigas Arnauld geisdamas atkeršint jezuitams už aštrų cenzuravimą jo prielankių jansenizmui kningų skatino taipat jansenizmu užsikrėtusį Pascal'į išjuokt jezuitus. Pascal'is, kaipo buvęs apsčiai apsiskaitęs teologijoj, turėdamas gražų tam laikui stylių, taipgi tulžį ir pašaipą, tą darbą puikiai atliko: jis paėmęs pakištas jam citatas, o nei vieną nepertikrinęs, sutvėrė iš jų juokingą kningą, kurią įvardino: „Lettres écrites par Louis Montalte à un provincial de ses amis“ (trumpumo dėlei šis veikalas paprastai vadinamas Lettres provinciales), kuris veikalas pasirodė su autoriaus, spaustuvininko ir spaustuvės vietos slapyvardžiu. Sulig šio veikalo „visi jezuitai nuog pat jų ordeno pradžios vienbalsiai ir visose šalyse skelbia, kad simonija, Dievo dergimas, šventvagybė, magija, astrologija, kreiva prisiega, užmušimas, bedievybė, stabmeldybė, paleistuvybė, vagysta, tėvažudystė, savižudystė ir valdovažudystė yra leistini, jei tarnauja tikslui“. Žodžiu stengiamasi prirodyt, kad Jezaus Draugija turi planą—galutiną dorišką žmonijos pražudymą. Rymas šią ironišką karikaturą įtraukė 1657 m. indeksan, o 1660 m., percenzuravus ją 13 cenzorių, tarp kurių nebuvo nei vieno jezuito, karalius Paryžiuje paliepė ją sudegint.

Toks uždraudimas tik paskatino jansenistus ir kitus sektantus visur platint Pascal'io kningą. Tulas Nicole išvertė ją latinų kalbon kartu pridėdamas dar daugiau nuodingų ir šmeižiančių pastabų. Biskis po biskiui ji buvo išversta ir į kitas Europos kalbas. Ir nors tukstantį kartų buvo priparodyta, kad tai perdėm gryna falsifikacija, ir nors patsai Voltaire'is pavadino ją „nemirštama melagybe“, kad „palinksmint publiką“,—nič nieko negelbėjo: Pascal'io kninga tapo turiningiausiu šaltiniu visiems jezuitų šmeižėjams, visiems tiems, kuriems „blogas tikslas išteisina ir blogas priemones“ nuog pat jos pasirodymo lygi šiai dienai.

Už Pascal'io nuomones, kad jezuitai doroj mokina ir praktikuoja taip vadinamą „nustatymo tikslo metodą“ (metho-

dus dirigendae intentionis — méthode de diriger l'intention — Methode der Absichtslenkung) pirmiau nusitvėrė protestantų polemistai Vokietijoj ir daugybė dar ir šiandien laikosi už jos visoms keturioms. Pradžią padarė jau 17 šimtm. Šveicarijos kalvinistų kun. S. H. Heidegger'is, kuris savo veikale H i s t o r i a P a p a t u s (1682) tvirtina, jog esą jezuitų dogma, „kad sulig savo budo blogi darbai tampa doriškai gerais, tik ačiu esančiam omenėje tikslui". 18 šimtm. paskui Heidegger'į pasekė liuteriški profesoriai J. L. v o n M o s h e i m'as, G. L e s s'as, H. Ph. K. H e n k e ir J. G. B u h l e, kartodami tokį pat apkaltinimą. Taipgi apie šį laiką jezuitams buvo prikergta buk jie mokiną kad „Bažnyčios labui visos ir visokios priemonės leistinos". 19 šimtm. jau nebegalima suskaityt tų visų balsų, kurie šaukė, kad jezuitai mokiną „tikslas išteisina priemones". Šis šauksmas perėjo į visas encyklopedijas ir į neapskaitomą daugybę konfesionališko ginčo ir siundymo raštelių. Vokietijoj vargu bebutu galima rasti nors vieną protestantiško autoriaus bažnyčios ar doros istorijos veikalą, Rusijoj—naujos istorijos rankvedį, kur nebutu skelbiama kaipo tvirčiausias ir visiems žinomas faktas, kad jezuitai mokina jog „tikslas išteisina priemones", aiškiau „visas b l o g a s priemones".

* * *

Ar jezuitai ištikrųjų taip mokina? Neužilgo, tikimės, išaiškės.

Laike misijos Frankfurte ant Maino rudenyj 1852 m. jezuitai buvo apmetami įvairiausios rųšies pamfletais ir paskviliais, o giesmelė „tikslas išteisina priemones" buvo įvairiausiais balsais giedama kaipo pamatinis jezuitiškos doros principas. Tada pabaigus misiją jezuitas P. Roh, iš sakyklos apskelbė sekančiu du punktu: 1. *Jei kas juridiškam Heidelberg'o arba Bonn'os fakultetui nurodys jezuito parašytą knygą, kuriojo sulig fakulteto nusprendimo bus patilpus begėdiška taisyklė „tikslas išteisina priemones" tokiuose ar panašios reikšmės žodžiuose,—tai sulig fakulteto nurodymo tos knygos nurodytojui aš užmokėsiu 1000 guldenų.* 2. *Kas gi nepriparodydamas žodžiu ar raštu primes jezuitų ordenui aną begėdį mokslą,—tas bedoris šmeižikas" (ehrloser Verleumder).*

Po šiam lig biskį kaip ir aptilo. Bet greit užmiršus antrą punktą, vėl pradėta nuobodulio pasaka. Tada Roh budamas Halle'j akyvaizdoj daugelio studentų ir profesorių prie Heidelberg'o ir Bonn'os pridėjo dar ir Halle's juridišką fakultetą, kuriam taip gi galį čia pat nurodyt tą apkaltinimą. Kol Roh buvo Halle'j — graži tyla, kaip po kelių dienų išvažiavo

— senos anglis vėl pradėta atpusti, sena pasaka vėl prasidėjo daugiausiai anonymiškuose raštelinuose. Bet tarp daugybės šių dainininkų visgi atsirado nors vienas, turįs tiek drąsos vyras, kad pavadinęs tikrą savo vardą pasiryžo uždirbt 1000 guldenų.

Tai buvo protestantų kun. K. K. L. Maurer'is. Bet ir su jo darbu Heidelberg'o fakultetui nebuvo kas veikt. Visgi kad jo Maurer'io trusas nenueitų niekais jis jį atspaudęs paleido svietelin[1]).

Garsią jezuitų taisyklę Maurer'is manė radęs pas jezuitą Busembaum'ą (Medulla theologiae moralis lib. IV.). Bet nesunku patirt, kad Maurer'is, viena, versdamas Busembaum'o žodžius iš latiniškos kalbos vokiškon iškraipė jo mintį, o antra, užsimerkė prieš kontekstą. O tokiuo keliu, ypač prisilaikant pastarosios taisyklės, pigiai galima „priparodyt" kad ir Kristaus Evangelijoj skelbiama savižudystė, neapykanta, tinginiavimas, šeimyniški vaidai ir t. p.[2]).

Po šiam Maurer'io bandymui 1000 guldenų ištisą 20 metų (ligi Roh'o mirties 1872 m.) laukė savo paėmėjo ir nesulaukė. 1890 m. šią dovaną atnaujino kun. Richter'is Duisburge, o 31 kovo 1903 m. Vokietijos parlemento atstovas kun. Dasbach'as savo kalboj Rixdorfe tarp ko kito pasakė: „Aš užmokėsiu kiekvienam 2000 guldenų, kuris priparodys, kad jezuitų raštuose yra taisyklė „tikslas išteisina priemones". Šį kartą greit atsirado vyras pasiryžęs paimti tuos pinigus. Tai buvo eksjezuitas grafas P. von Hoensbroech'as, didis „Evang. Bund'o" karžygis kovoj su „ultramontanizmu" ir „popiežija". Hoensbroech'as sakėsi su džiaugsmu priimąs Dasbach'o pasiulijimą ir noriai priparodysiąs, kad „pas visus jezuitiškus doros teologus randasi teoretiškai ginama ir praktiškai pritaikoma pamatinė taisyklė: tikslas „išteisina" savyje neleistinas priemones". Ir ištikrųjų! Kas gi, rodos, galės geriau tą darbą atlikti kaip 14 metų buvęs Jezaus Draugijos sąnarys ir paskui išleidėjas „garsaus" veikalo „Ultramontaniškoji dora"! Visi laukė nerymaudami. Teisingam nusprendimui ar priparodymas pavyko Hoensbroech'as patarė Dasbach'ui sudaryt teismą, kuris susidėtų iš trijų katalikiškų ir trijų protestantiškų Vokietijos universitetu profesorių, o esant balsų lygumui galutiną nusprendimą padarysiąs prof. žydas. Aiškiai visame kame

---

[1]) Neuer Jesuitenspiegel. Insbesondere Beweis, dass die Jesuiten den Satz lehren: Der Zweck heiligt die Mittel, Mannheim 1868.

[2]) Smulkų Maurer'io „prirodinėjimų" nagrinėjimą davė pats Roh, interesingoj knygelėj: Das alte Lied: „Der Zweck heiligt die Mittel" 3 Auf. Freiburg i. Br. 1894.

sulygus Dasbach'as kreipėsi į profesorius kad butu teisliais: katalikiški profesoriai tuojaus apsiėmė, o kaslink protestantų tai Dasbach'as kreipėsi net į 26 ir visi atsisakė[1]).

Neužilgo Hoensbroech'as pagarsino savo priparodymų medegą viename periodiškame leidinyje[2]), o 1903 m. pabaigoj tą priparodymo medegą dar apdirbęs, išplėtęs ir daugelyje vietų perkeitęs išleido atskiroj brošiuroj[3]). Nelaukdamas kol Dasbach'as suras protestantiškus profesorius, kurie butu teisliais, Hoensbroech'as apskundė Dasbach'ą Triero provincijos teisman (Landgericht Trier) reikalaudamas užmokėti 2000 guldenų. Dasbach'as pasekmingai sugriovė visus Hoensbroech'o „priparodymus"[4]) ir Triero teismas nusprendimu 31 kovo 1904 m. Hoensbroech'o reikalavimus atmetė.

Nieko nepešęs šioj instancijoj Hoensbroech'as nenusimena. Jis savo tariamą priparodymų medegą išleidžia 3-oj visiškai perdirbtoj ir stipriai padidintoj laidoj" ir paduoda skundą ant Dasbach'o augštesnėn teismo instancijon Kolonijoj (Oberlandsgericht in Köln).

Iš trečios Hoensbroech'o brošiuros laidos pasirodė, kad jis jau permainė savo poziciją ir priparodymui griebėsi kitokių įrankių. Taip antroj laidoj jis atvirai ir sąžiningai ištarė: „Kas ligšiol, nuog Pascal'io lig šiai dienai, nurodoma kaipo liudijimas buvimo jezuitų raštuose anos blogos taisyklės, neišlaiko kritikos. Tai vis iš sąryšio išgrobtos vietos—daugiausia iš jezuito Busembaumo, Medulla Theologiae moralis — kur nors aiškiai yra žodžiai: „jei tikslas leistinas, tai leistinos ir priemonės" vienok nieko neparodo užtatai, kad tose vietose kalbama ne apie priemones, kurios savyje doriškai neleistinos. O apie tokias priemones kaip tik ir viskas sukasi. Sekančiose eilėse išdėta medega visiškai nauja"[5]).

Taigi, tikint šiems Hoensbroech'o žodžiams, rodėsi, kad nuog šio kart priparodymas jezuitiškos taisyklės „tikslas išteisina priemones" perėjo į naują stadiją. Ir tikrai H. tos taisyklės jieškojo kitoj srityj, bet rasti jos nerado; jo sutraukta medega išėjo visiškai netinkanti jokiam moksliškam apvertini-

---

[1]) Visi sutarties aktai tilpę *Dasbach*: Dasbach gegen Hoensbroech; Trier 1904 SS. 1—15.

[2]) „Deutschland", Juli - Heft 1903, SS. 409—441.

[3]) „Der Zweck heiligt die Mittel" als jesuitischer Grundsatz erwiesen von Graf Paul von Hoensbroech. Herausgeber der Monatsschrift „Deutschland". Berlin 1903,

[4]) Dasbach gegen Hoensbroech, Widerlegung des „Beweismaterials" des Grafen P. von Hoensbroech etc. Trier 1904.

[5]) Sonderabdruck S. 5.

mui: ten buvo ir atskirų iš sąryšio vietų graibstymas ir teksto iškraipymas, o vietomis ir tikra falsifikacija. Užtatai buvo nesunku parodyt jo priparodymų niekiškumą[1]).

Savo argumentų niekiškumą pajuto ir pats Hoensbroech'as, o kadangi, anot lietuvių patartes „skestąs ir už skustuvo griebiasi", tai ir nabagas Hoensbroech'as stvėrėsi nors ir už skustuvo. Gi trečioj savo brošiuros laidoj šaukėsi pagalbon prieš jezuitus visus tuos mokslininkus, kurių išvadžiojimus 7 mėnesius augščiau buvo atmetęs šalin kaipo neišlaikančius kritikos. Tada jis sakė drąsiai: „Viskas kas ligšiol sutraukta... neišlaiko kritikos. Mano priparodymai visiškai nauji". Dabargi priposmavęs 64 mokslininkus, kurių raštuose tilpę tvirtinimai, buk jezuitai mokina taisyklę „tikslas išteisina priemones"[2]) klausia: „Argi visi šie vyrai — tarp kurių yra pirmos rųšies mokslavyriai istorijoj, jurisprudencijoj, etikoj, teologijoj, — suklydo arba sąmoningai skelbė netiesą. Toks daleidimas negalimas". Tikrai stebėtinas argumentas!

Kaipo atsakymą į trečią Hoensbroech'o brošiuros laidą Dasbach'as išleido antrą savo rašto dalį[3]), kuriame patalpino taipgi prie proceso atsinešančius įstatus ir Triero teismo nusprendimą.

Kolonijos gi teismas savo nusprendimą apskelbė 2 bal. 1905 m. Ir čion nabagas Hoensbroech'as nieko nepešė, nes teismas pripažino, kad jo brošiuroj sutrauktose citatose iš jezuitų raštų niekur nei formališkai nei vidujiniai nesakoma, kad „tikslas išteisina priemones".

Taip ir pasibaigė garsus procesas, kuris įteikė didoką smugį pasakai, kad jezuitai mokina „tikslas išteisina priemones" ir geros valios žmonėms atvėrė akis. O tiems gudragalviams, kurie ir šiandien mėgsta pusti į tą seną birbynę iš širdies patariame ir linkime pasisekimo nurodyt, kur jezuitai sa-

---

[1]) Apart Dasbach'o, Hoensbroech'o „priparodymus" dar nagrinėjo prof. F. Heiner, Des Grafen Paul von Hoensbroech neuer Beweis des jesuitischen Grundsatzes „Der Zweck heiligt die Mittel", Freuburg i. Br. 1904 ir Dr. Fidelis, Hoensbroech contra Dasbach. Untersuchung des Hoensbroech'schen Klagenmaterials Klagenfurt 1904.

[2]) Stebėtina, kad šis mokslininkų sąrašas pas Hoensbroech'ą bemaž ko žodis į žodį tinka su tuom sąrašu, koksai yra jezuito Reichmann'o rašte: Der Zweck heiligt die Mittel, Freuburg i. Br. 1903 ant pusl. 89—119. Kadangi Hoensbroech'as šį Reichmann'o raštą nemini kaipo savo šaltinį, tai toks abiejų raštų vienodumas ytin interesingas, juoba, kad Hoensbroech'as neseniai apie šį raštą buvo atsiliepęs, kaipo apie niekam vertą.

[3]) Dasbach gegen Hoensbroech. Zweiter Teil. Antwort auf die dritte Auflage der Schrift des Grafen Paul von Hoensbroech „Der Zweck heiligt die Mittel" Trier 1905.

vo raštuose mokina kad „tikslas išteisina priemones“ toj prasmėj, kaip jiems tai paprastai užmetama, butent „visas blogas priemones“. Tai padariusieji, vieną, paims 2000 guldenų, o antrą, sutvers sau nemirštamą garbę, kaipo padariusieji tai, ko ligšiol nieks o nieks padaryti neįstengė; o neįstengiantiems tai padaryt primename neužmiršt augščiaus paminėtus Roh'o žodžius antrame punkte. (T. b.).

SUMANYMAI.

„Varšavoje yra prieglauda, įsteigta ir palaikoma pinigais, sudėtais mažųjų laikraščio „Moje pisemko“ prenumeratorių. Vaikai-skaitytojai be mažesniųjų piniginių aukų, prisiunčia šiltus drabužius, skalbinius ir t.t. Nuo pat pradžios prieglaudą lankė 30 vaikų, po vakacijų skaičius paaugo iki 42“. Tokią žinutę paduoda „Škola i Žizn'“ № 15-me, tiesa trumpą, visgi įdomią.

Taigi ir aš kreipiuos su nauju užmanymu į „Ateities“ skaitytojus. Kaip laikraščiai pranešė ir Kaune jau įsteigta prieglauda neturtingų lietuvių vaikams. Ir mes budami išsisklaidę po visą Lietuvą, stengkimės rinkti dideles ir mažas aukas tos labai reikalingos ir naudingos įstaigos palaikymui. Tuo labiaus, kad „Ateities“ nėra maži vaikai, kaip tie, kurie skaito „Moje pisemko“, bet gerai suprantantįs to sumanymo naudingumą. Žinoma, „Ateitis“ irgi neatsisakytu priiminėti aukas ir užregistruoti jas tam tikroje rubrikoje.

Dėl pradžios aukoju 20 kap. Kiek turiu tiek duodu.

K.

REDAKCIJOS ATSAKYMAI.

Ant. Balandžiui: Eilės silpnutės, dėti negalima.

P. Erdviui: „Pavasaris“ paimtas tiesiog iš Maironio, „Ąžuolai“ nepasisekė, o dar labiau „Tvirtybė“. Geresni — proza parašytieji straipsneliai, kuriuos ir dedame.

P. V. Z. Friburge: Atsakymą Bytautui pradėsime nuo sekančio n-rio. Gaila tik kad atomizmo historija nedavesta iki galo. Nėra nieko apie ionus, elektronus etc.

Saliamono Banaičio spaustuvė Kaune.